

#ЩОРОБИТЬЦВККОЛИНЕМАЄВИБОРІВ

Співпрацює з міжнародними партнерами. Готується до виборів. Дбає про виборців 2

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

Впровадження новітніх інформаційних технологій у виборчий процес 18

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

ООН закликала Україну ратифікувати Стамбульську конвенцію 22

ТРАВЕНЬ 2020 MAY

ВІСНИК

ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ

КОМЕНТАРІ НАУКОВЦІВ

РОЗ'ЯСНЕННЯ ФАХІВЦІВ

ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

АКТУАЛЬНІ ІНТЕРВ'Ю

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

ЗВ'ЯЗКИ З РЕГІОНАМИ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

ТЕМА НОМЕРА

**ЗАКОНОТВОРЧА ЕПОПЕЯ
З УДОСКОНАЛЕННЯ
ВИБОРЧОГО КОДЕКСУ
ТРИВАЄ**

Що робить ЦВК коли немає виборів?

СПІВПРАЦЮЄ З МІЖНАРОДНИМИ ПАРТНЕРАМИ

Центральна виборча комісія, після поступового зняття карантинних обмежень, продовжила співпрацю зі своїми міжнародними партнерами, не нехтуючи при цьому заходами безпеки.

20 травня з робочим візитом до ЦВК завітали Посол Швеції в Україні пан Тобіас Тибберг та заступниця Глави Місії Посольства Швеції в Україні пані Луїз Морсінг. Сторони обговорили нагальні питання організації місцевих виборів 25 жовтня 2020 року.

Комісія приділяє значну увагу міжнародній співпраці, адже позитивний досвід адміністрування виборів в інших країнах може бути використаний для вдосконалення виборчого законодавства України.

ГОТУЄТЬСЯ ДО ВИБОРІВ

7 травня Центральна виборча комісія надіслала до Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування узагальнені пропозиції до Книги четвертої Виборчого кодексу України. Нагадаємо, у березні 2020 року ЦВК надіслала до профільного Комітету Верховної Ради пропозиції до перших трьох Книг Виборчого кодексу.

19 травня Центральна виборча комісія за підтримки IFES Україна провела першу презентацію проєкту свого стратегічного плану. Подія відбулася у форматі Zoom-конференції за участі 23-х учасників: членів Комітету стратегічного планування ЦВК, Тренінгового центру, політичних партій, українських громадських організацій та міжнародних партнерів, які виконують в Україні програми, пов'язані з виборами. Далі буде презентація та оприлюднення затвердженого Стратегічного плану ЦВК на 2020–2025 роки. Стежте за новинами!

ДБАЄ ПРО ВИБОРЦІВ

21 травня на нараді членів Центральної виборчої комісії відбулася презентація двох проєктів, над якими Комісія працює разом зі своїми міжнародними партнерами. Це:

– Концепція позиціонування, платформи, матеріалів та дистрибуції онлайн курсу з просвіти виборців "ЦВК. ПРОСВІТА", розроблена у співпраці з Офісом Ради Європи в Україні. Її особливість полягає в тому, що знання та інформація подаватимуться простою і зрозумілою мовою, а онлайн наставниками слухачів будуть видатні постаті української та світової історії.

– Концепція створення чатботу Центральної виборчої комісії для інформування про виборчий процес місцевих виборів, розроблена у співпраці з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні. Програма в режимі 24/7 консультуватиме всіх суб'єктів виборчого процесу – виборців, членів виборчих комісій, кандидатів.

ЗМІСТ

ТРАВЕНЬ • 2020

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

Законотворча епопея з удосконалення Виборчого кодексу триває **10**

Місцеві вибори: оцінка ризиків та перелік рішень **12**

Виклики місцевих виборів **14**

Формування громад і районів – зміни до закону про місцеве самоврядування **15**

Змінити виборчу адресу стало простіше **16**

Соціальні медіа, дезінформація та об'єктивність виборчого процесу **17**

ЦВК вивчає можливості впровадження новітніх інформаційних технологій у виборчий процес **18**

Вибори у світі в умовах пандемії **20**

В Україні відбувся перший у світі семінар BRIDGE у форматі онлайн **21**

ВИБОРЧА ПРОСВІТА

Електронні технології на виборах. Історія та сучасність **34**

30-річчя **ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ** **40**

АКТУАЛЬНО

Олег ДІДЕНКО дав інтерв'ю виданню *Gazeta.ua* і висвітлив низку нагальних питань напередодні старту передвиборчої кампанії

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

ООН закликала Україну ратифікувати Стамбульську конвенцію, яка захищає права жінок **22**

Політичне фінансування та гендерна рівність на виборах в Україні **23**

Як забезпечити гендерну рівність на виборах під час COVID-19 **28**

У номері використано повідомлення пресслужби Центральної виборчої комісії, інформацію з офіційних сайтів та сторінок у мережі Facebook ЦВК, Державного реєстру виборців, Центру управління навчанням учасників виборчого процесу, громадських та неурядових міжнародних організацій, українських та зарубіжних інформаційних агентств, а також інформацію з відкритих джерел.

Архів номерів журналу "Вісник Центральної виборчої комісії" можна переглянути за посиланням: <https://www.cvk.gov.ua/visnik-tsentralnoi-vivorchoi-komisii.html/>

VISNYK of the CEC of Ukraine

MAY • 2020

6 CURRENT INTERVIEW

Oleg DIDENKO: Elections are not far off

In an interview with Gazeta.ua, Oleh Didenko, the head of the Central Election Commission, raised the issue of the CEC's preparations for the local elections, electronic voting and elections in the occupied territories, highlighted a number of other issues ahead of the election campaign.

10 EVENTS. ACTIVITIES. COMMENTS

The legislative epic of improving the Electoral Code continues

On May 12, the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on State Power, Regional Development, Local Self-Government and Urban Planning resumed work on improving the Electoral Code on the eve of the next local elections in 2020. The Central Election Commission has proposed a number of innovations that will optimize and simplify election procedures in local elections, as well as contribute to the proper preparation and organization of them.

12 **Local elections: risk assessment and list of decisions**

The Chairman of the Central Election Commission Oleh Didenko and the Deputy Chairman of the Central Election Commission Vitalii Plukar took part in a public online discussion "Local Elections: Risk Assessment and List of Decisions" organized by the OPORA Civic Network in the format of an election marathon.

14 **Challenges of local elections**

The Ukrainian Crisis Media Center hosted an online conference "Local Elections 2020: Mission Feasible?" With the participation of Andrii Hevko, a member of the Central Election Commission.

15 **Formation of communities and districts - changes to the law "on local self-government"**

On May 13, 2020, the Law of Ukraine № 562-IX "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Definition of Territories and Administrative Centers of Territorial Communities" entered into force. The law authorized the Cabinet of Ministers of Ukraine to determine administrative centers and community territories on the basis of long-term plans and to prepare draft laws on districts.

16 **It has become easier to change the electoral address**

The Central Election Commission approved a new procedure for changing the election address regardless of residence registration. The document enters into force on July 1, 2020.

17 **Social media, misinformation and objectivity of the election process**

Member of the Central Election Commission Vitalii Hren and a team of CEC Secretariat and patronage service of the Chairman of the Commission took part in a meeting of the working group of election administration bodies of the European and Eurasian regions on social media, disinformation and objectivity of the election process.

18 **The CEC is exploring the possibility of introducing the latest information technologies into the election process**

In the Central Election Commission under the leadership of a member of the Commission Serhii Postiviyi held a regular meeting in the online format working group on the introduction of the latest information technologies in the electoral process of national and local elections.

20 **World elections in a pandemic**

Member of the Central Election Commission Andrii Hevko took part in the online symposium of the Association of European Election Organizers. The event was attended by about 80 central election administration bodies from various countries, relevant international and non-governmental organizations, and universities from around the world.

21 **The world's first online BRIDGE seminar took place in Ukraine**

The International Foundation for Electoral Systems (IFES) together with the Central Election Commission's Training Center for Electoral Training held a three-day BRIDGE online seminar on May 5-7, 2020.

22 GENDER EQUALITY

The UN has called on Ukraine to ratify the Istanbul Convention, which protects women's rights

23 **Political financing and gender equality in elections in Ukraine**

Experts from the International Foundation for Electoral Systems (IFES) have prepared an article summarizing the key results of the IFES study on gender equality and political financing in elections in Ukraine.

28 **How to ensure gender equality in elections during COVID-19**

In her article, IFES Ukraine Program Adviser Meredith Applegate raised the question of how the COVID19 pandemic could disproportionately affect those who are discriminated against, have less access to resources, or face situations of domestic violence.

34 ELECTION EDUCATION

Electronic technologies in elections. History and modernity

The presenter of the column "Electoral Education" Eugene Krikopolo, Deputy Director of the Center for Management of Training of Election Processes at the Central Election Commission, prepared a review of the practice of using electronic technologies in elections around the world.

40 **30th ANNIVERSARY OF THE VENICE COMMISSION**

The President of the Venice Commission, Gianni Buquicchio, made a statement on the occasion of the 30th anniversary of the establishment of the Council of Europe's advisory body on constitutional law, which provides conclusions on the compliance of draft legislation with European standards and values.

ВИБОРИ НЕ ЗА ГОРАМИ

Голова Центральної виборчої комісії Олег Діденко в інтерв'ю виданню Gazeta.ua розповів, як ЦВК готується до місцевих виборів, і висвітлив низку нагальних питань напередодні старту передвиборчої кампанії

Фото з сайту Офісу Ради Європи в Україні

Готовність до виборів

Наскільки країна готова до виборів фінансово, організаційно та законодавчо – по кожному з цих напрямів є проблеми.

– На фінанси вплинула ситуація з коронавірусом і карантинном. Із грошей, які були закладені в держбюджеті на підготовку до місцевих виборів, вилучили більшу частину – близько 1,2 мільярда. Лишився мільярд. Це не може не позначитися на виборчому процесі. Хоча в деяких народних депутатів є розуміння проблеми та думки разом із Кабміном повернутися до цього питання напередодні виборів, щоб знайти кошти. Через нестачу фінансів немає можливості модернізувати інформаційно-аналітичну систему "Вибори" під нове законодавство. А це необхідно, адже ухвалили Виборчий кодекс і запровадили нові виборчі правила. Утім, ми не можемо почати розгортати систему регіональних представництв ЦВК. А вони могли би покращити організацію виборів.

Серед організаційних проблем найбільша –

це незавершеність адміністративно-територіальної реформи. Вона фактично перейшла у стадію примусового формування громад, коли Кабмін має право визначати межі їх територій та відповідні центри. Це стосується тих громад, що добровільно не об'єдналися. І, можливо, вже об'єднаних громад, які недостатньо спроможні. Процес триває. Разом із цим планується переглянути межі районів. Це все впливає на підготовку до виборів.

Значного доопрацювання потребує Виборчий кодекс. У першу чергу книга четверта, яка стосується місцевих виборів. Там багато неузгоджених моментів. У ВР вже зареєстрований законопроект, спрямований на відповідні зміни. Але часу залишається дедалі менше. Така невизначеність ускладнює життя всім – і організаторам виборів, і політичним партіям, і кандидатам.

Е-голосування

Моє ставлення до електронного голосування загалом позитивне, але є ризики. Технології – це майбутнє всього світу. І в сфері виборів теж. Але до них треба підходити обережно.

– Вибори – це в першу чергу не технології, а довіра. І досі у виборчому процесі є зловживання, тому до новацій слід ставитися обережно, враховуючи всі позитивні моменти і ризики, а впроваджувати їх варто поступово.

У цьому контексті в Україні існують особливі ризики. Є військова агресія Росії. Можливе втручання у систему виборів, коли йдеться про інтернет-голосування. Такі вибори відбуваються в умовах неконтрольованого середовища. Виборці голосують невідомо де, невідомо під чийм контро-

лем, незрозуміло як ці голоси потім перерахувати і пересвідчитися у правдивості встановлених результатів.

Частину цих питань можна вирішити технічно, але не всі. Спрощення виборчого процесу за рахунок впровадження тих чи інших технічних рішень, підвищення комфорту, оперативності, зручності виборчих процедур – безумовно важливо, але повинно відбуватися не на шкоду довірі до результатів народного волевиявлення і не на шкоду міжнародним зобов'язанням України.

Загрози коронавірусу

Карантин вплинув на фінансування. І посилив невизначеність. Невідомо, що буде восени.

– Хотілося б вірити, що все заспокоїться. Якщо виникне ситуація легкої загрози – треба буде вживати заходів для захисту життя і здоров'я виборців, членів комісій. Потрібні будуть дезінфікуючі засоби, засоби індивідуального захисту, дистанція тощо. Це ми вже бачили на проміжних виборах народного депутата в 179 окрузі на Харківщині, що відбулися 15 березня. Дільниці тоді дезінфікували, а члени комісій працювали у масках. А якщо виникне реальна загроза для життя громадян, тоді це стане підставою для введення

надзвичайного стану і перенесення виборчого процесу. Однак це вирішуватиме не ЦВК.

Про витрати, пов'язані з епідемією Covid-19, під час проведення виборів мають подбати уряд та місцева влада. Це має фінансуватися через спецфонд, створений для запобігання поширенню коронавірусу. Адже Виборчий кодекс не передбачає витрачання коштів на такі цілі під час організації виборчого процесу. Гарантувати безпеку мають також органи влади на місцях. Але як це буде на практиці, поки що невідомо.

Адмінреформа і вибори

Щодо ухвалення закону про адміністративно-територіальну реформу, то вона має бути завершена до призначення виборів.

– Верховна Рада за Конституцією має призначити чергові місцеві вибори не пізніше як за 90 днів до дня голосування. А виборчий процес починається за 50 днів. Виходить, залишилося півтора місяця на звершення реформи. Інакше вибори відбудуться за тією системою адміністративно-територіального устрою, яка є.

Якщо змоделювати ситуацію і провести вибори за чинним адміністративно-територіаль-

ним устроєм, а після цього завершиться реформа і зміниться кількість районів, територіальних громад та їх межі... Тоді важко сказати, що буде. Теоретично можливі два варіанти – до наступних чергових виборів працюватимуть органи місцевого самоврядування, які будуть сформовані на виборах восени цього року. Або у зв'язку з утворенням нових районів та громад доведеться проводити ще одні місцеві вибори після чергових – перші.

Підкуп виборців

Це велика проблема й досі. Кандидати щоразу знаходять більш оригінальні способи обійти закон.

– Це злочин, який важко фіксувати і доводити. Фактично корупційне правопорушення, де є два вигодонабувачі і немає потерпілої сторони. Він знеособлений, оскільки від підкupu суспільство не виграє. І натомість, у своїй більшості, не розуміє небезпеки. А для багатьох виборців підкуп є нормою. Поки це не зміниться, боротися важко. Можна сказати, що так відбувається легалізація корупції. В нас дуже високий рівень лояльності до виборчих правопорушень. Потрібна потужна роз'яснювальна робота. Посиленням відповідальності мало чого можна досягти. Покарання має

бути передусім невідворотним. Але головне – сформувати у громадян нетерпимість навіть до думки про можливість маніпулювання результатами виборів та усвідомлення великого рівня суспільної небезпеки від таких дій. Адже багато людей віддали свої життя за право вільно обирати владу! У країнах розвинутої демократії можна без паспорта отримати бюлетені. І на запитання, чи не загрожують виборам зловживання, вони дивуються – які? Їхній рівень свідомості не допускає навіть думки про фальшування виборів.

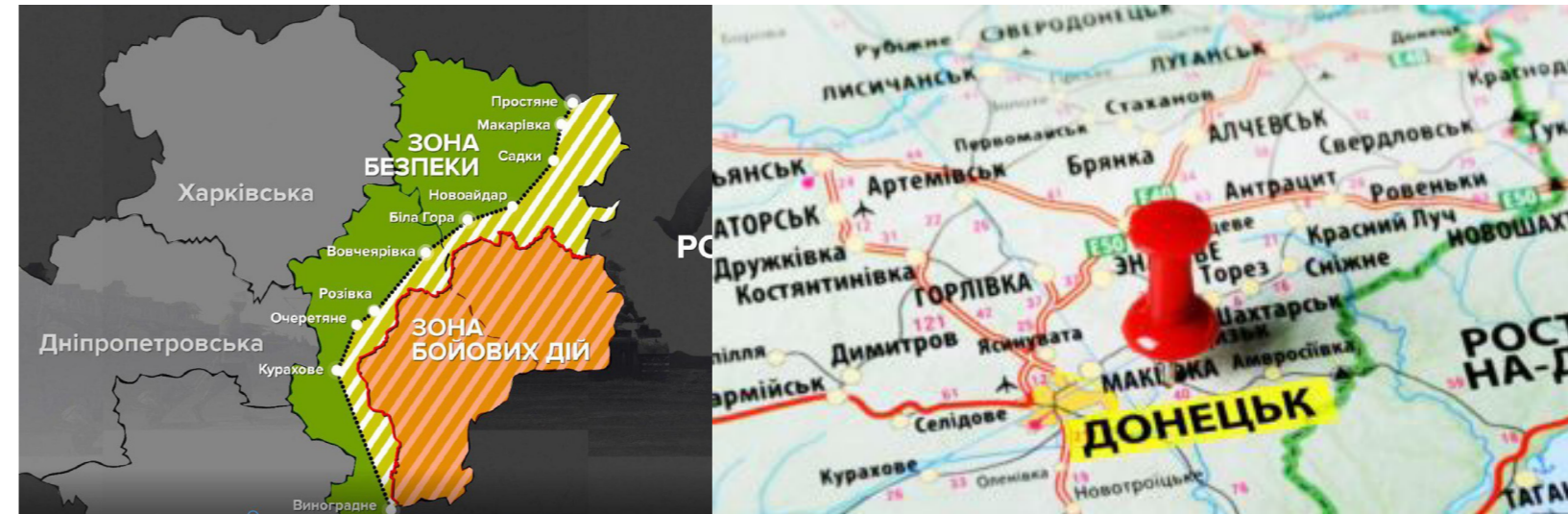
Професійність членів комісій

Я прихильник професіоналізації роботи виборчих комісій. Зараз усе впирається в можливості держави.

– ЦВК ще до ухвалення Виборчого кодексу подавала пропозиції, щоб на базі своїх територіальних представництв сформувати хоча б професійний керівний склад комісій. Для початку – окружних. Це дозволило б підвищити професіоналізм і зняти проблему з квотами партій у керівництві комісій. На місцях партії чи кандидати щоразу намагаються знаходити людей, які б мали хоч мінімальний дос-

від роботи у комісіях. І завжди є зловживання.

Але нашу ідею негативно сприйняли народні депутати. Нібито, це форма використання адмінресурсу. Критика була настільки гострою, що найближчим часом цей намір реалізувати не вдасться. І депутати, і політичні партії настільки бояться зловживань, що не наважуються впроваджувати ефективні зміни.

Вибори на окупованих територіях

Олег ДІДЕНКО розповів про можливість проведення місцевих виборів в окупованих районах Донецької і Луганської областей у жовтні цього року у відповіді на запит "Радіо Свобода".

За словами Голови ЦВК, передувати процесу підготовки виборів в ОРДЛО має повернення фактичного контролю за цими територіями і відновлення там роботи державних органів влади України:

– Для проведення демократичних виборів необхідне належне функціонування на цих територіях правоохоронних органів, органів, які будуть забезпечувати безпеку громадян, а також – судів, банківських установ, українських засобів масової інформації і політичних партій. Повинен бути

реалізований цілий комплекс заходів щодо реінтеграції окупованих територій. І переважна більшість цих та багатьох інших питань потребує законодавчого врегулювання, – наголосив Олег Діденко.

Крім того, для проведення виборів в ОРДЛО необхідно виконати значно ширший перелік заходів, ніж під час підготовки до місцевих виборів у звичайних умовах. Наприклад, необхідно відновити й актуалізувати відомості Державного реєстру виборців на цих територіях, без чого неможливо буде коректне складання списків виборців,

проаналізувати фактичний стан приміщень дільничних виборчих комісій та забезпечення їх необхідними приміщеннями (адже багато приміщень можуть виявитися зруйнованими), обладнанням, транспортом, зв'язком, охороною і т. ін.

Відтак нині, переконаний Голова ЦВК, практично неможливо говорити про будь-які часові рамки, необхідні для підготовки та проведення виборів в ОРДЛО, оскільки цьому має передувати оцінка фактичного стану справ на цих територіях після відновлення контролю над ними.

Законотворча епопея з удосконалення Виборчого кодексу триває

12 травня Комітет Верховної Ради України з питань державної влади, регіонального розвитку, місцевого самоврядування і містобудування відновив роботу над удосконаленням Виборчого кодексу напередодні чергових місцевих виборів 2020 року.

Центральна виборча комісія запропонувала низку нововведень, які оптимізують та спростять виборчі процедури на місцевих виборах, а також будуть сприяти належній підготовці їх організації та проведенню.

Основні процедурні питання, щодо яких ЦВК подала пропозиції:

- встановлення моменту в часі, коли визначається вид виборчої системи, за якою будуть проводитись відповідні місцеві вибори, із закріпленням норми про її незмінність до встановлення результатів відповідних виборів;
- унормування питання про призначення та проведення перших і додаткових місцевих виборів у рік проведення чергових місцевих виборів;
- упорядкування строків призначення різних видів місцевих виборів та оголошення виборчих процесів;
- удосконалення регламентації територіальної організації місцевих виборів;

- усунення неузгодженостей у порядку формування складу територіальних виборчих комісій та збільшення строків їх формування за межами виборчого процесу;
- спрощення вимог щодо документів, які подаються до виборчих комісій для отримання статусу відповідного суб'єкта виборчого процесу, члена виборчої комісії;
- закріплення законодавчої можливості розробки, впровадження та використання під час виборів електронних сервісів, інноваційних технологій для підрахунку голосів та встановлення результатів виборів, у тому числі у формі експериментів чи пілотних проєктів;
- удосконалення регламентації повноважень виборчих комісій;
- удосконалення процедур достро-

кового припинення повноважень членів виборчих комісій, підвищення відповідальності суб'єктів виборчого процесу за зловживання та порушення вимог закону під час формування виборчих комісій;

- конкретизація окремих положень, що стосуються висування та реєстрації кандидатів на місцевих виборах;
- надання правової визначеності питанню одночасного висування кандидатів на відповідних місцевих виборах;
- удосконалення механізмів відмови в реєстрації кандидатів;
- уніфікація та вдосконалення порядку виготовлення та передачі виборчих бюлетенів.

Також Комісія запропонувала деякі законодавчі зміни до Законів

України «Про Центральну виборчу комісію» та «Про Державний реєстр виборців» задля узгодження виборчого законодавства, посилення інституційної спроможності ЦВК, конкретизації та спрощення виборчих процедур.

Підкомітет з питань виборів та референдумів провів онлайн-обговорення критично важливих змін до Виборчого кодексу, оскільки під час попередніх розглядів парламенту не вдалося усунути всі його недоліки і прогалини у процедурах, зокрема щодо створення належних умов для підготовки державних органів, політичних партій та потенційних кандидатів до місцевих виборів. Готовність держави до виборів також має бути забезпечена і шляхом виділення реалістичного фінансування заходів з їх організа-

ції і проведення.

Профільний комітет Верховної Ради України врахував прогресивні позиції ЦВК щодо уніфікації та спрощення виборчих процедур, підвищення зрозумілості вимог до заповнення виборчих документів та процесу підрахунку голосів, окремих аспектів утворення і діяльності виборчих комісій, подання документів кандидатами тощо. Здійснена спроба чітко врегулювати одночасне балотування кандидатів на місцевих виборах. Загалом докладено значних зусиль для усунення прогалин і розбалансованих положень Виборчого кодексу й підвищення його процедурної якості.

Але надані пропозиції містять і дискусійні положення, які потребують широкого експертного

та парламентського обговорення. Найбільш резонансні ініціативи щодо реалізації громадянами України пасивного виборчого права, демократичних стандартів формування та функціонування органів адміністрування виборів, висування кандидатів та формування виборчих комісій, а також низки інших питань місцевих виборів проаналізувала та оприлюднила Громадянська мережа ОПОРА і закликала депутатські фракції та групи на засадах прозорості та відкритості, із залученням зацікавлених сторін оперативно сформувані першочергові зміни до Кодексу і уникнути потенційних ризиків для демократичних виборів.

МІСЦЕВІ ВИБОРИ: оцінка ризиків та перелік рішень

Голова Центральної виборчої комісії Олег ДІДЕНКО та заступник Голови Комісії Віталій ПЛУКАР взяли участь у публічній онлайн-дискусії “Місцеві вибори: оцінка ризиків та перелік рішень”, яку у форматі виборчого марафону організувала Громадянська мережа ОПОРА. До цього заходу були також запрошені народні депутати України, представники Кабінету Міністрів, РНБО, члени Нацради з питань телебачення та радіомовлення, представники Асоціації міст України, голови виборчих комісій з різних регіонів, громадські експерти.

Учасники заходу обговорили питання правового супроводу майбутніх місцевих виборів, організаційно-адміністративні виклики їх проведення в умовах пандемії, безпекові та фінансові проблеми. Окрім того, йшлося про реформу децентралізації та адміністративно-територіального устрою, а також – можливу партизацію місцевого самоврядування.

У процесі обговорення блоку питань, пов'язаних з правовим регулюванням майбутніх виборів, Голова ЦВК, зокрема, поінформував, що Комісія підготувала системні напрацювання щодо внесення змін до Виборчого кодексу, які були спрямовані до профільного Комітету Верховної Ради України. При цьому, на його думку, найбільшого доопрацювання та вдосконалення потребує розділ щодо місцевих виборів.

За словами Олега Діденка,

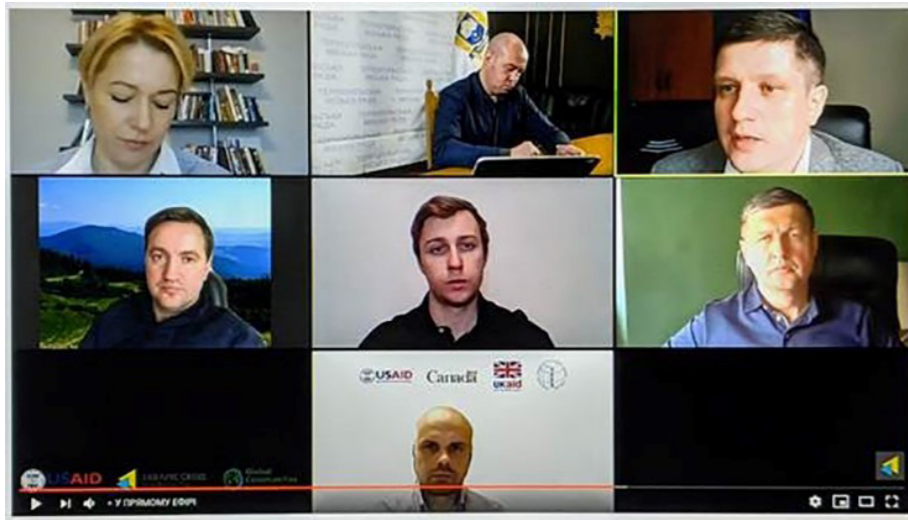
ЦВК спробувала системно підійти до врегулювання зазначених питань, виявити та усунути всі прогалини й неузгодженості, оптимізувати саму структуру Книги четвертої Виборчого кодексу, уніфікувати її положення. Це, на погляд Комісії, має значно спростити застосування відповідних законодавчих положень під час організації та проведення місцевих виборів.

Окрім того, чимало уваги було приділено питанням спрощення низки виборчих процедур. В умовах, коли в Україні запроваджується нова виборча система (пропорційна з відкритими списками), під час застосування якої можливі певні складнощі, необхідно максимально полегшити як умови організації виборів для членів виборчих комісій, так і умови участі в них кандидатів та місцевих організацій політичних партій.

Віталій Плукар під час включення в онлайн-марафон зупинився на питаннях фінансового забезпечення місцевих виборів, що мають відбутися восени. Він висловив сподівання, що ЦВК таки отримає додаткове фінансування для їх належного проведення. Оскільки наперед ідеться про оплату праці членів виборчих комісій нижчого рівня, на які покладено досить значний обсяг повноважень. Він наголосив, що територіальні виборчі комісії працюватимуть за новими правилами проведення місцевих виборів. Тому для ЦВК дуже важливо, щоб вони були фінансово забезпечені на належному рівні. Зі свого боку Комісія надаватиме всебічну консультативну допомогу, аби полегшити роботу членам територіальних та дільничних виборчих комісій.

Виклики місцевих виборів

Український кризовий медіа-центр організував онлайн-конференцію "Місцеві вибори – 2020: місія здійсненна?", в якій взяв участь член Центральної виборчої комісії Андрій ГЕВКО. Учасниками заходу також були народні депутати України, представники органів місцевого самоврядування, Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) в Україні, експерти.

Під час конференції було обговорено низку актуальних питань, пов'язаних з організацією чергових місцевих виборів, проведення яких заплановано на осінь нинішнього року. Зокрема, йшлося про необхідність змін до Виборчого кодексу, виклики, які можуть супроводжувати майбутні вибори, насамперед у розрізі незавершеної реформи адміністративно-територіального устрою. Учасники конференції також зупинилися на проблемах підготовки політичних партій до місцевих виборів, наслідках

імовірної партизації виборів у місцевих громадах.

Член Комісії Андрій Гевко під час свого онлайн-включення зупинився на питанні фінансування виборів, нещодавнє зменшення обсягу якого може вплинути на якість роботи виборчих комісій. Також він звернувся до нагального питання майбутніх виборів старост сіл, селищ, яке потребує врегулювання шляхом внесення відповідних змін до Виборчого кодексу.

Окрім того, у зв'язку з прийняттям нового виборчого законодавства член ЦВК

наголосив і на важливості просвітницької роботи серед всіх категорій суб'єктів виборчого процесу. Та додав, що Комісія активно співпрацює з міжнародними партнерами, громадськими організаціями щодо висвітлення численних новел Виборчого кодексу, зокрема щодо місцевих виборів.

Серед можливих викликів майбутніх виборів Андрій Гевко виокремив ситуацію, пов'язану з імовірним карантинном через пандемію коронавірусу, і наголосив, якщо Україні також доведеться проводити вибори в умовах карантину, то це потребуватиме, зокрема, й від Центральної виборчої комісії, проведення особливих заходів для гарантування безпеки громадян, наголосивши, що в цьому напрямі варто звернутися до досвіду Південної Кореї, яка у квітні в період пандемії провела парламентські вибори.

Але за такої ситуації, на його думку, йтиметься не стільки про фінансування, скільки про спроможність організувати вибори в умовах складної епідеміологічної ситуації та оголошеного через це карантину.

Формування громад і районів ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

13 травня 2020 року набрав чинності Закон України № 562-ІХ "Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад". Закон уповноважив КМУ визначати адмінцентри і території громад на основі перспективних планів і підготувати законопроекти щодо районів

Цей документ вносить питання визначення адміністративних центрів територіальних громад та затвердження територій територіальних громад. Тепер і до прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій це здійснюватиме Кабінет Міністрів України на основі затверджених перспективних планів формування територій громад Автономної Республіки Крим, областей.

Законом встановлено також, що у 2020 році перші місцеві вибори депутатів сільських, селищних, міських рад і відповідних сільських, селищних, міських голів територіальних громад, території яких затверджені Кабінетом Міністрів України, проводяться одночасно з черговими місцевими виборами 2020 року. Визначено, що Центральна виборча комісія повинна забезпечити формування виборчих округів та проведення місцевих виборів на основі територій територіальних громад, визначених Кабінетом Міністрів України.

Змінити виборчу адресу стало простіше

Центральна виборча комісія затвердила новий Порядок зміни виборчої адреси безвідносно до реєстрації місця проживання. Документ набирає чинності з 1 липня 2020 року. Порядок спрямований на реалізацію виборчих прав як внутрішньо переміщених осіб, так й інших виборців, які з певних причин вимушені проживати не за місцем своєї реєстрації.

Ухваленим Порядком, зокрема, передбачено, що виборець може подати заяву щодо зміни виборчої адреси як у паперовій, так і в електронній формі через мережу Інтернет.

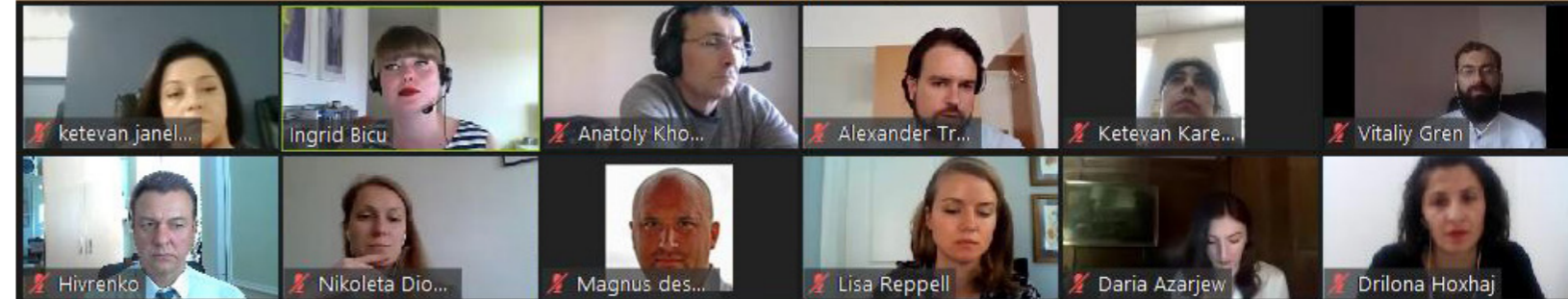
Така заява може бути подана у будь-який час, але не пізніше ніж на 5-й день з дня початку виборчого процесу. Окрім того, виборець може звернутися з новою заявою не раніше ніж через 180 днів після дати внесення останньої зміни виборчої адреси такого виборця. Можливість змінити виборчу адресу за місцем свого фактичного проживання безумовно збільшить кількість виборців, які зможуть взяти участь у голосуванні.

Голова ЦВК Олег Діденко

наголосив, що після ухвалення цього Порядку будуть значно розширені можливості для реалізації виборчих прав громадян. Зокрема, завдяки зазначеній процедурі у найближчих місцевих виборах зможуть взяти участь внутрішньо переміщені особи. Водночас для інших громадян України це створить можливість голосувати у тих територіальних громадах, де вони фактично проживають.

За словами заступника Голови ЦВК Сергія Дубовика, відкриваючи можливості для голосування внутрішньо переміщеним особам, цей документ робить їх частиною територіальних громад, де вони фактично проживають. У Порядку враховано майже всі побажання і зроблено все, щоб документ відповідав тим сподіванням, які сьогодні є у громадян – брати участь у місцевому врядуванні.

З огляду на терміни набуття цим Порядком чинності, а також терміни оголошення чергових місцевих виборів за 50 днів до дня голосування, всі виборці, які хочуть змінити свою виборчу адресу, повинні планувати і бути готовими зробити це протягом трохи більше двох місяців. Змінити виборчу адресу можна буде з 1 липня до 9 вересня включно.

Соціальні медіа, дезінформація та об'єктивність виборчого процесу

Член Центральної виборчої комісії Віталій ГРЕНЬ з командою профільних працівників Секретаріату ЦВК та патронатної служби Голови Комісії взяли участь у засіданні робочої групи органів адміністрування виборів Європейського та Євразійського регіонів з питань соціальних медіа, дезінформації та об'єктивності виборчого процесу.

Захід, який відбувся у форматі установчого віртуального засідання, був організований Європейським регіональним представництвом Міжнародної фундації виборчих систем *IFES*. У ньому, крім української сторони, взяли участь представники органів адміністрування виборів 12 країн: Албанії, Вірменії, Боснії і Герцеговини, Хорватії, Чеської Республіки, Грузії, Косово, Молдови, Чорногорії, Північної Македонії, Сербії, Словаччини.

Під час засідання, яке тривало впродовж двох днів у межах трьох віртуальних сесій, учасники обговорили, зокрема, виклики, інструменти та практичний досвід щодо соціальних медіа та дезінформації в контексті дотримання об'єктивності виборчого процесу.

У ході дискусій ішлося про можливості використання політичної реклами в мережі Інтернет та забезпечення її про-

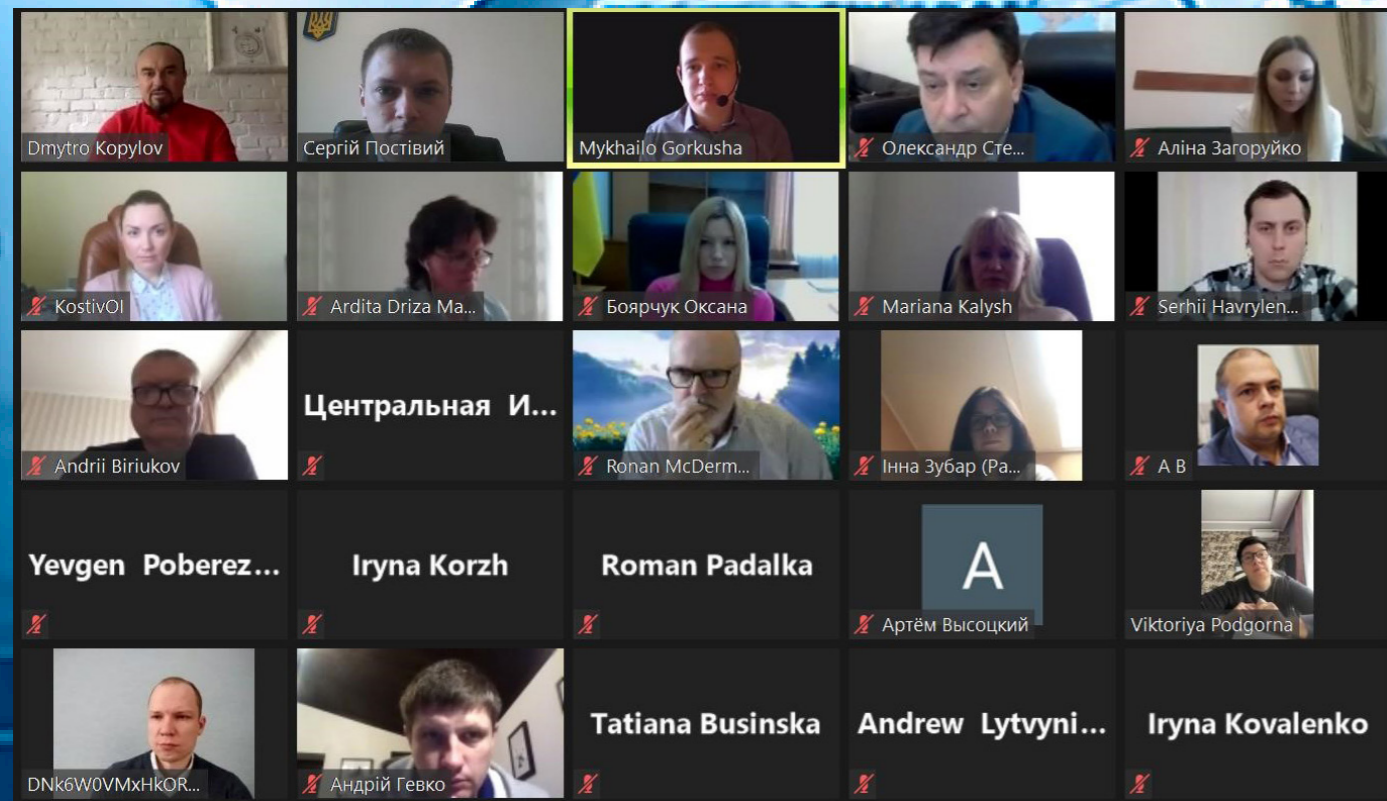

зорості. Увага акцентувалась на інструментах здійснення нагляду за унеможливленням порушень під час розміщення реклами, а також про використання соціальних медіа та стратегічної комунікації для просування зусиль у сфері освіти виборців і мінімізації дезінформації щодо виборчих процесів. Важливість цього питання, як зазначалося під час заходу, полягає насамперед у тому, що освіта виборців є критичним засобом у боротьбі з дезінформацією. А від успішнос-

ті протистояння різноманітним фейкам залежить і рівень довіри суспільства до виборів загалом.

Як зазначив член ЦВК Віталій Грень, обмін досвідом і напрацьовані результати однозначно будуть корисні для всіх учасників заходу. Особливо для України, враховуючи те, що ми стоїмо на порозі чергових місцевих виборів, які мають відбутися за новим виборчим законодавством уже наприкінці жовтня цього року в досить непростих умовах.

ЦВК вивчає можливості впровадження новітніх інформаційних технологій у виборчий процес

У Центральній виборчій комісії під керівництвом члена Комісії Сергія ПОСТІВОГО у форматі онлайн відбулося чергове засідання робочої групи із впровадження новітніх інформаційних технологій у виборчий процес загальнодержавних та місцевих виборів.
До обговорення також долучилися народні депутати України та профільні фахівці, які в парламенті напрацьовують законодавчу базу у сфері електронного голосування.

Під час засідання були озвучені основні плани та напрями роботи парламентарів у законотворчій сфері, пов'язаній з виборчим та референдумним процесами. Йшлося також про координацію роботи ЦВК та Верховної Ради України щодо напрацювань пропозицій стосовно визначення оптимальної моделі впровадження новітніх інформаційних технологій у виборчий процес.

Аліна Загоруйко, народний депутат України:

– До вирішення цих питань необхідно ставитися обережно та обдуманно, враховуючи можливі ризики і перешкоди, що можуть нівелювати всі позитивні напрацювання у цій сфері.

Вікторія Подгорна, народний депутат України:

– Поєднання зусиль ЦВК та парламентарів допоможе вирішити концептуально, в якому напрямі рухатися в сенсі діджиталізації всіх процесів адміністрування виборів. Тільки визначивши, яка концепція щодо

впровадження інформаційних технологій нам потрібна, ми можемо братися за розробку відповідного законопроекту. Щоб він був дійсно реалістичним.

Ардита Дріза Маурер, експертка Ради Європи з питань виборчого права та цифрових технологій, консультантка Європейського комітету з питань демократії та управління при РЄ:

– Впровадження новітніх цифрових технологій у виборчий процес не має стати для тієї чи іншої країни самоціллю. Цей процес повинен бути своєрідною відповіддю на вирішення відповідної проблеми. При цьому слід пам'ятати, що в будь-якому випадку держава зобов'язана забезпечити проведення вільних та прозорих виборів.

Представники апарату ЦВК Киргизької Республіки поінформували учасників онлайн-засідання про досвід впровадження інформаційних технологій у виборчий процес цієї країни. Зарубіжні колеги, зокрема, розповіли про використання систем

електронної ідентифікації виборця на дільниці, голосування з використанням спеціальних машин та встановлення результатів виборів за допомогою цифрових технологій.

Сергій Постівий, член ЦВК, голова робочої групи:

– Комісія прискіпливо вивчає всі можливості впровадження новітніх інформаційних технологій у виборчий процес, залучаючи до цього як профільних фахівців, так і провідних експертів. Також детально опрацьовується позитивний закордонний досвід у цій сфері, з урахуванням можливих ризиків та викликів у площині вітчизняних реалій.

Тож наразі триває копітка робота, а від сьогодні і спільно з представниками депутатського корпусу, щодо напрацювання оптимальної для України моделі діджиталізації виборів. Аби вона була не тільки дієздатною та ефективною, а й прозорою і зрозумілою для всіх суб'єктів цих процесів, кібербезпечною та економічно обгрунтованою.

Вибори у світі в умовах пандемії

В Україні відбувся перший у світі семінар BRIDGE у форматі онлайн

Член Центральної виборчої комісії Андрій ГЕВКО взяв участь в онлайн-симпозіумі Асоціації організаторів виборів країн Європи. У заході, що відбувся під головуванням генерального секретаря АОВЕ Жолта Солнокі, були представлені близько 80 центральних органів адміністрування виборів різних країн, профільних міжнародних та неурядових організацій, університетів з усього світу.

Міжнародна фундація виборчих систем (IFES) спільно з Центром управління навчанням учасників виборчих процесів при Центральній виборчій комісії 5–7 травня 2020 року провела в онлайн-форматі триденний семінар з політичного фінансування за методикою BRIDGE – міжнародною програмою професійного розвитку учасників виборчих процесів.

Керівник проєктів АОВЕ Янош Меч ознайомив учасників онлайн-симпозіуму з основними викликами та рішеннями щодо проведення виборів в умовах пандемії COVID-19.

Представники виборчої адміністрації Польщі запропонували до обговорення проблемні питання, пов'язані з президентськими виборами у Польщі, що були заплановані на 10 травня. Зокрема, йшлося про нові правила голосування, які отримали чимало критичних зауважень в експертному середовищі.

В рамках заходу відбулася також презентація досвіду адміністрування парламентських виборів в Республіці Корея, які відбулися 15 квітня вже в умовах світової пандемії. Однак, за оцінками експертів, організатори цих виборів змогли провести їх на високому рівні, з дотриманням найвищих міжнародних стандартів.

На думку члена Центральної виборчої комісії Андрія Гевка, таке онлайн-обговорення стало дуже корисним для всіх, хто опікується виборчими

процесами. За його словами, учасникам конференції випала чудова можливість почути чимало цікавих та конструктивних думок щодо організації виборів під час нинішньої пандемії та оголошеного через це практично у всіх країнах світу карантину. А досвід Республіки Корея міг би стати в нагоді, якщо заплановані на осінь поточного року чергові місцеві вибори в Україні доведеться організувати та проводити в умовах карантину через пандемію коронавірусу.

Захід проводився дистанційно із використанням онлайн платформи Zoom, що стало першим прецедентом проведення онлайн навчання за методологією BRIDGE у світі. У семінарі взяли участь працівники Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції. Метою заходу було сприяння більш тісному співробітництву і коорди-

нації дій у питанні боротьби з політичною корупцією між ключовими зацікавленими сторонами у сфері політичного фінансування.

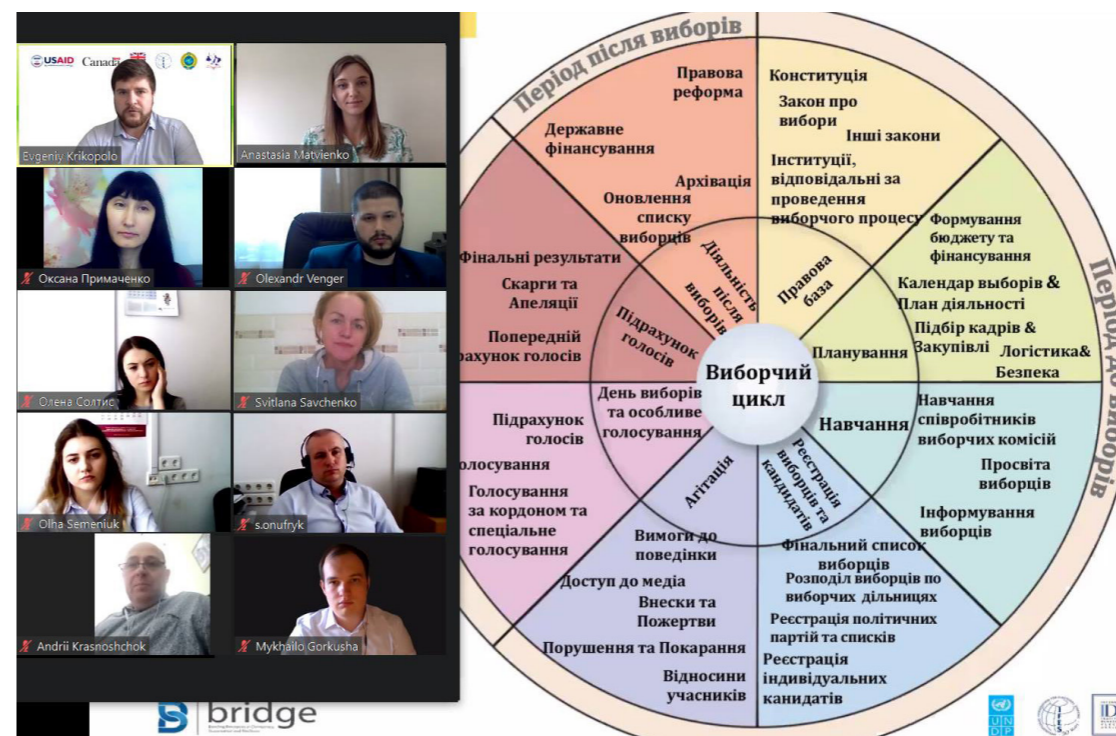
Учасники семінару мали змогу покращити свої знання ключових аспектів політичного фінансування, зокрема щодо обмежень на внески та витрати, звітності, ефективного застосування санкцій, а також ознайомилися з міжнарод-

ними стандартами та найкращими практиками у сфері регулювання політичних фінансів.

Незважаючи на те, що захід відбувся у віртуальному просторі, організаторам вдалося зберегти його інтерактивний формат, що сприяло залученню учасників до живих дискусій та активної взаємодії під час роботи в групах та презентацій своїх напрацювань усій аудиторії. Особливо цьому сприяло застосування ІТ-інструментів, які дозволяють спільно працювати онлайн, а також майстерне їх застосування організаторами в процесі навчання.

Тренінг проводили сертифіковані фасилітатори BRIDGE.

Захід був організований за підтримки USAID Ukraine – USAID Україна, Міністерства міжнародних справ Канади (Embassy of Canada in Ukraine) та британської допомоги від уряду Великої Британії (British Embassy Kyiv).

ПОЛІТИЧНЕ ФІНАНСУВАННЯ та ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ на виборах в Україні

ООН закликала Україну ратифікувати Стамбульську конвенцію, яка захищає права жінок

Про це йдеться в [заяві ООН](#), яку опублікували на офіційному сайті організації.

"Насильство проти жінок і дівчат – це не тільки порушення прав людини; воно руйнує життя та їх сімей по всій країні. В Україні жінки становлять 86% жертв зґвалтувань і 78% потерпілих від домашнього насильства. Руйнівний вплив насильства щодо жінок очевидне; але менш очевидний шкідливий вплив на сім'ї, суспільство, економіку і на розвиток країни загалом", – йдеться в заяві.

Крім того, в ООН засудили випадки мови ворожнечі та вербального й кібер-насильства, спрямованих проти жінок-політиків, державних діячок, захисниць прав людини та гендерної рівності.

"Адвокація за права жінок та гендерну рівність ні за яких обставин не повинна ставати причиною того, щоб захисники і захисниці прав людини наражались на ризики погроз та нападів. Толерантність до таких проявів насильства сприяє нерівності чоловіків та жінок, а також поширенню гендерних стереотипів, та виправдовує дискримінацію щодо жінок та дівчат, посилюючи гендерно-зумовлене насильство", – йдеться в документі.

Організація Об'єднаних Націй в Україні закликала парламент України вжити заходів щодо ратифікації Стамбульської конвенції та здійснити кроки, необхідні для створення суспільства, вільного від гендерно-обумовленого насильства.

Міжнародна фундація виборчих систем (IFES) опублікувала статтю, в якій узагальнено ключові результати дослідження IFES щодо гендерної рівності й політичного фінансування на виборах в Україні. Висновки та рекомендації IFES ґрунтуються на низці інтерв'ю з жінками-кандидатками та чоловіками-кандидатами, які брали участь у парламентських виборах 2019 року, представниками/-цями політичних партій і політичними експертами. Крім того, було проаналізовано офіційні дані фінансових звітів кандидатів/-ок у народні депутати на виборах 2019 року.

Висновки, наведені у статті IFES, свідчать, що політичне фінансування й гендерна рівність на виборах в Україні безпосередньо пов'язані між собою. В Україні широко поширена думка про те, що жінки не мають достатньо фінансових ресурсів та зв'язків із бізнес-спільнотою для ефективного ведення виборчої кампанії. У зв'язку з цим жінки стикаються з великими труднощами на етапі висування кандидатів/-ок, зокрема в отриманні прохідних позицій. Однак, ґрунтуючись на дослідженні IFES, можна стверджувати, що жінки-кандидатки, які представляють найбільші партії, є однаково

(якщо не більш) ефективними у залученні та витрачання коштів, якщо порівняти з чоловіками-кандидатами.

Висновки цього дослідження вказують на необхідність подальшої реалізації реформи політичного фінансування й підвищення фінансової прозорості виборчих кампаній. Це сприятиме створенню рівних умов для чоловіків і жінок, а також допоможе усунути основні перепони, з якими стикаються жінки на виборах. Різні зацікавлені сторони мають докладати зусиль для досягнення істотного прогресу в посиленні гендерної рівності в українській політиці.

Олексій СИДОРЧУК, старший координатор проекту IFES в Україні

До сфери його відповідальності належить координація діяльності у сфері політичного фінансування та протидії зловживанню

адміністративним ресурсом, а також проведення досліджень. Олексій є кандидатом політичних наук та автором публікацій з тематики політичного фінансування, партійної системи, форми правління й інституційних реформ.

Юлія КРИВІНЧУК, старша асистентка проекту IFES в Україні

Від 2017 року вона займається заходами, пов'язаними з реформою політичного фінансування, зміцненням розслідувальної журналістики в Україні, громадянської освіти та посиленням участі жінок в українській політиці. Наразі Юлія надає підтримку в реалізації проекту «Гроші в політиці» та бере участь у дослідницьких ініціативах, у тому числі з питань політичного фінансування та гендерної рівності на виборах в Україні.

Політичне фінансування та гендерна рівність на виборах безпосередньо пов'язані між собою, починаючи від етапу висунування кандидатів/-ок і закінчуючи збором коштів, а також протягом усього періоду виборчої кампанії. В Україні поширена думка про те, що жінки не мають зв'язків із бізнес-спільнотою, щоби зібрати достатню кількість коштів для виборчої кампанії. Це може значно зменшити їхні шанси бути висунутими тією чи іншою партією. Однак, ґрунтуючись на дослідженні, проведеному Громадським рухом «ЧЕСНО» та Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES), **жінки-кандидатки, які представляють найбільші партії, є однаково (якщо не більш) ефективними в залученні та витрачання коштів, принаймні згідно з офіційними даними.** Для забезпечення більш рівних умов для всіх кандидатів, зокрема жінок,

Україна повинна прагнути до подальшого посилення державного контролю та підвищення фінансової прозорості, а також заохочувати керівництво партії висувати та підтримувати жінок-кандидаток.

Нижче коротко описано основні результати дослідження, проведеного IFES. Ці висновки та рекомендації ґрунтуються на низці інтерв'ю з жінками-кандидатками та чоловіками-кандидатами, які брали участь у парламентських виборах 2019 року, представниками/-цями політичних партій та політичними експертами. Окрім того, було проаналізовано офіційні дані фінансових звітів кандидатів/-ок, а також здійснено огляд наявних досліджень із цього питання. Повна версія дослідження та ґрунтовний аналіз за результатами виборів буде опубліковано пізніше у більш розгорнутій науковій статті. Цей короткий огляд було підготовлено за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Міністерства міжнародних справ Канади та британської допомоги від уряду Великої Британії на основі робочого документа, розробка якого стала можливою за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади.

Із моменту проголошення незалежності України кількість жінок у Верховній Раді зростає і наразі становить найбільший показник у історії – 20,5% жінок-депутаток, обраних на виборах 2019 року.¹ Однак кількість жінок, обраних в одномандатних виборчих округах (ОВО), та жінок, обраних за закритими партійними списками, суттєво відрізняється: 60 жінок було обрано за партійними списками і лише 27 – в ОВО.

Балотування в ОВО є значно складнішим для кандидатів/-ок через вищу вартість виборчої кампанії. Нерівність у доходах і ресурсах часто можуть ще більше ускладнити становище жінок.² Водночас більшість жінок, обраних за партійними списками, пройшли у парламент лише від однієї партії, яка отримала більшість мандатів. Попри певний прогрес у регулюванні ролі грошей в українській політиці, у тому числі завдяки прийняттю у 2015 році Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції" (далі – Закон про політичне фінансування), необхідно докласти більше зусиль для того, аби ці реформи сприяли посиленню гендерної рівності.

Нові правила у сфері політичного фінансування передбачають запровадження "гендерного бонусу", починаючи з 2015 року. Це означає, що ті політичні партії, які забезпечують 30% і більше жінок серед своїх обраних представників/-ць, мають право на отримання додаткових 10% від загального державного фінансування політичних партій. За результатами виборів 2019 року лише дві з п'яти політичних партій, які пройшли до парламенту, дотрималися 30%-вої гендерної квоти – "Голос" та "Європейська Солідарність". Таким чином, гендерно-орієнтована частка щорічного державного фінансування розподілятиметься рівномірно між цими двома партіями – по 27 мільйонів гривень для кожної партії на рік. Однак партії не зобов'язані витратити додаткові кошти на посилення участі жінок у політиці.

Нерівний доступ до фінансових ресурсів є ще одним важливим фактором, який може негативно впливати на участь жінок у виборах. В Україні недотримання правил політичного фінансування має негативний вплив на становище жінок у

Фото: Роман Шаламов

політиці. Крім того, неефективний контроль і слабкі санкції за порушення можуть спонукати тих кандидатів, які мають значні фінансові ресурси та зв'язки із заможними донорами – зокрема чоловіків, які зазвичай мають тісніші зв'язки з бізнесом,³ – зловживати наявними прогалинами у законодавстві для отримання переваги на виборах.

Хоча представники/-ці партій, із якими було проведено інтерв'ю, висловили поширену думку про те, що виборці схильні надавати перевагу чоловікам-кандидатам перед жінками-кандидатками, дані опитування громадської думки суперечать цьому.

Згідно з результатами загальнонаціональних опитувань IFES щодо виборчих питань, проведених за результатами президентських і парламентських виборів 2019 року, виборці надають менше значення гендеру під час вибору кандидатів/-ок.⁴ Загалом,

64% українців не побачили різниці між чоловіками-кандидатами та жінками-кандидатками після президентських виборів. Цей показник дещо знизився після парламентських виборів і становив 60%. Більше того, 17% виборців з більшою вірогідністю підтримали би жінку-кандидата після президентських виборів 2019 року, а після парламентських виборів цей показник підвищився до 22%. Така розбіжність між даними опитування та ставленням партій і кандидатів/-ок може вказувати на той факт, що жінки зазнають дискримінації не на виборчих дільницях, а під час процесу висунування кандидатів.

Для участі в парламентських виборах безпартійні кандидати і партії, які висувують своїх кандидатів/-ок у відповідному ОВО, зобов'язані внести заставу у розмірі 41 730 гривень, яка повертається у разі, якщо відповідний кандидат/-ка стає народним депутатом.⁵ Хоча ця сума є суттєво нижчою, ніж на президентських виборах,

¹ Поточні дані з <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

² Мелешевич Андрій (2017). Вартість політики в Україні. Вестмінстерська фундація за демократію, Лондон, Об'єднане Королівство, 16. <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2017/09/Cost-of-Politics-Ukraine.pdf>

³ ПРООН (2019а). Добросесність та інклюзивність демократичних процесів в Україні – аналіз проміжних результатів дослідження в областях України. https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/Integrity%20and%20Inclusiveness%20report%20FINAL_12%2003%202019.pdf

⁴ IFES Україна, загальнонаціональне опитування за результатами парламентських виборів <https://ifesukraine.org/key-findings-ukraine-post-parliamentary-election-survey-october-2019/?lang=en>

⁵ Для того, щоби подати список кандидатів/-ок за пропорційною системою, політичні партії вносять заставу у розмірі 4 173 000 гривень, яка повертається, якщо вони подолають 5%-вий виборчий бар'єр.

вона все ж є доволі високою порівняно з валовим національним доходом на душу населення в Україні, що становив 72 тис. гривень у 2018 році.⁶ Така сума є значно більшою для жінок-кандидаток через різницю в оплаті праці, що становить 22%.⁷

Загалом є чотири джерела, які можна використовувати для фінансування президентських та парламентських кампаній: кошти політичної партії, особисті кошти кандидата/-ки, внески від юридичних осіб та внески від фізичних осіб. Як правило, політичні партії не забезпечують фінансування кандидатів/-ок, які балотуються в ОВО.

В Україні повноваження контролю за фінансуванням виборчої кампанії розподілені між Центральною виборчою комісією (ЦВК) та Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК). Однак ці органи контролю не мають достатньої інституційної спроможності та ресурсів для проведення змістовного аналізу фінансових звітів. Попри те, що більшість кандидатів на парламентських виборах 2019 року подали свої фінансові звіти в установлені законодавством строки, НАЗК та ЦВК здійснили дуже формальний аналіз цих звітів, зосередивши увагу на незначних порушеннях, а не на виявленні грубих порушень правил здійснення внесків або незадекларованих витрат.

Порушення правил політичного фінансування, а також слабкий контроль і правозастосування, може спотворювати умови ведення виборчої кампанії серед кандидатів. Таким чином, перевагу отримують ті кандидати, які мають доступ до владних посад або можуть зловживати своїм службовим становищем і використовувати державні ресурси для своєї кампанії. У результаті жінки часто опиняються у невідгданому становищі через низьку представленість на вищих рівнях влади і тісних зв'язків із бізнес-спільнотою. Аналіз фінансових звітів кандидатів у народні депутати за 2019 рік свідчить, що в середньому жінки-кандидатки зібрали на 20% менше коштів на передвиборну агітацію, ніж чоловіки-кандидати, причому ця розбіжність була ще більшою серед безпартійних кандидатів.

Утім, якщо брати до уваги лише п'ять найуспішніших політичних партій, то співвідношення змінюється: розмір виборчих фондів жінок-кандидаток був на 20% більшим, ніж у їхніх колег-чоловіків.

Що стосується джерел фінансування виборчої кампанії, чоловіки частіше використовували власні заощадження та отримували внески від бізнесу, тоді як жінки частіше збирали внески від фізичних осіб. Оскільки жінки отримують велику кількість внесків від фізичних осіб, вони також стикаються з труднощами через складні вимоги щодо здійснення внесків: щоб здійснити внесок, людина повинна особисто відвідати банк та подати письмову заяву. Ці обтяжливі вимоги часто відлякують потенційних донорів. Нещодавно український парламент спростив процедуру здійснення внесків на поточні рахунки політичних партій, дозволивши здійснювати їх через інтернет-банкінг. Однак, процедура для здійснення внесків на виборчі фонди все ще лишається надто складною.

Якщо не враховувати статистичні відхилення, **дані фінансових звітів вказують на те, що жінки-кандидатки отримали значно менше фінансування від бізнесу, ніж чоловіки-кандидати.** Потенційно це може бути пов'язано з тим, що у бізнес-спільноті України домінують чоловіки.

Однак через велику кількість внесків від фізичних осіб жінки-кандидатки від політичних партій, які отримали місця у Верховній Раді, загалом отримали більше фінансування, ніж чоловіки-кандидати.

Проте важливо зазначити, що жінки часто стикаються з більшими труднощами у залученні такого фінансування, навіть коли вони досягають успіху в цьому. Наприклад, на жінок часто покладають ще й домашні обов'язки, а нерівність у доходах справляє додатковий негативний вплив на них.

Можливість витратити кошти на передвиборну агітацію не менш важлива для успішного проведення кампанії. В Україні вартість

загальнонаціональної кампанії є доволі високою, а партії та кандидати витрачають більшу частину власних коштів на ЗМІ та рекламу. Це збільшує загальну вартість виборів, створюючи додаткові перешкоди для тих, хто не має великих джерел фінансування, особливо для жінок-кандидаток.

Загалом в Україні політичне фінансування та гендерна рівність мають доволі тісний і водночас складний зв'язок. Жінки стикаються з великими труднощами на етапі висунування кандидатів/-ок, зокрема в отриманні прохідних позицій. Це зумовлено загальним уявленням про те, що жінки менш фінансово незалежні та не мають достатньо фінансових ресурсів для ведення власних кампаній. Це твердження також підкріплюється тим фактом, що чоловіки зазвичай налагоджують міцніші зв'язки з бізнес-мережами, в яких так само домінують чоловіки. Хоча жоден із учасників/-ць інтерв'ю не повідомив про будь-яку явну дискримінацію жінок з боку політичних партій, партії докладають мало зусиль для забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок, зокрема під час висунування кандидатів/-ок.

Висновки цього дослідження вказують на необхідність подальшої реалізації реформ і підвищення фінансової прозорості виборчих кампаній. Це сприятиме створенню рівних умов для чоловіків та жінок, а також допоможе усунути основні перепони, з якими стикаються жінки. Різні зацікавлені сторони мають докласти зусиль для досягнення істотного прогресу в посиленні гендерної рівності в українській політиці. Основні рекомендації можуть включати:

Для Верховної Ради України

- ◆ Спростити процедури здійснення внесків на всі рахунки партій і кандидатів, у тому числі на всіх видах виборів;
- ◆ Розглянути питання щодо запровадження обмежень на найдорожчі види передвиборної агітації, такі як телебачення та зовнішня реклама;

Цей документ був підготовлений Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Міністерства міжнародних справ Канади та британської допомоги від уряду Великої Британії. Думки, висловлені в цьому документі, належать авторам і не обов'язково відображають точку зору USAID, урядів США, Канади або Великої Британії.

- ◆ Надати органам контролю необхідні повноваження та ресурси для здійснення ефективного контролю за фінансуванням передвиборної агітації та виявлення порушень правил здійснення внесків та фінансової прозорості;
- ◆ Розглянути можливість виділення певної частки державного фінансування політичних партій на просування політичної участі жінок.

Для НАЗК та ЦВК

- ◆ Налагодити співпрацю напередодні виборів для забезпечення ефективного розподілу обов'язків щодо контролю за виборчими фондами;
- ◆ Поліпшити інструменти моніторингу й аналізу фінансових звітів кандидатів і партій під час виборів, зосередивши увагу на серйозних порушеннях правил фінансування виборчих кампаній;
- ◆ Збирати дані, диференційовані за статтю, про фінансування партій і кандидатів/-ок, а також розглянути способи для забезпечення рівних умов чоловіків-кандидатів і жінок-кандидаток, використовуючи інструменти державного контролю.

Для політичних партій

- ◆ Гарантувати рівні шанси для отримання прохідних позицій на етапі висунування для чоловіків-кандидатів і жінок-кандидаток на всіх видах виборів;
- ◆ Встановити фінансові та інші стимули для жінок, аби заохотити їх балотуватися на виборах і займати керівні посади в партійних структурах;
- ◆ Розглянути можливість виділити кошти, які можуть бути використані для підтримки передвиборної агітації жінок-кандидаток;
- ◆ Розробляти та реалізовувати ініціативи, спрямовані на підтримку жінок-політиків і вдосконалення їхніх лідерських, комунікаційних і фандрейзингових здібностей.

⁶ Дані Світового банку: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=UA>

⁷ ООН (2019b), Гендерна рівність, <http://www.un.org.ua/en/resident-coordinator-system/gender-equality>

Як забезпечити гендерну рівність на виборах під час COVID-19

Правозахисними організаціями та активістами феміністичного руху було документально підтверджено, що пандемія COVID-19 є гендерно зумовленою за своїм впливом. У багатьох країнах спостерігалось різке зростання випадків домашнього насильства після запровадження карантинних заходів. Жінки, у яких стало більше обов'язків по догляду за дітьми після закриття шкіл, мали менше змоги продовжувати працювати. У багатьох країнах більшість медичних працівників теж жінки, і це загрожує їм підвищеним ризиком інфікування. А жінки, які стикаються з посиленою расовою або класовою дискримінацією, часто зазнають найбільш негативного впливу.

Національні чи глобальні катастрофи часто розпалюють або посилюють нерівності, що існують. Така криза, як пандемія COVID-19, може непропорційно вплинути на тих, хто вже зазнає дискримінації, має менший доступ до ресурсів або стикається з ситуаціями домашнього насильства. Як було документально підтверджено правоохисними організаціями, активістами та феміністками, пандемія COVID-19 є гендерно зумовленою за своїм впливом. Незважаючи на те, що низка жінок високого рівня отримали глобальне визнання за своє керівництво під час цієї кризи, жінки – у більшості випадків – продовжують значною мірою залишатися поза процесами прийняття рішень, як і раніше. Багато країн зазначили різке зростання випадків домашнього насильства після введення карантинних заходів. Жінки, у яких стало більше обов'язків по догляду за дітьми після закриття шкіл, мають менше змоги продовжувати працювати. У багатьох країнах більшість медичних працівників становлять жінки, що загрожує їм підвищеним ризиком інфікування. А жінки, які стикаються з посиленою расовою або класовою дискримінацією, часто зазнають найбільш негативного впливу.

Мередіт АППЛЕГЕЙТ,
програмна радниця IFES в Україні

Мередіт Апплгейт – програмна радниця IFES в Україні. Вона має більше 10 років досвіду роботи у розробці, управлінні та впровадженні виборчих та демократичних програм у штаб-квартирах та на місцях. Її робота зосереджена на гендерній рівності, пропаганді та розвитку громадянського суспільства, освіті виборців та громадянській освіті, а також на правах людей з інвалідністю. Мередіт обіймала довгострокові посади в Індонезії, Бірмі/М'янмі та Україні. Вона також працювала над коротко- та середньостроковими завданнями щодо виборчих кампаній, громадянської освіти та освіти виборців, а також припинення насильства щодо жінок на виборах, у тому числі для Організації Об'єднаних Націй, гендерної рівності та розширення можливостей жінок у Сьєрра-Леоне, Програми сталого розвитку ООН у Молдові та програм IFES у Камбоджі, Домініканській Республіці, Непалі та Тиморі-Лешті.

Meredith Applegate is the program adviser for IFES in Ukraine. She brings over 10 years of experience developing, managing and implementing election and democracy programs in headquarters and the field. She is particularly focused on gender equality, civil society advocacy and development, voter and civic education, and disability rights. Applegate has held long-term posts in Indonesia, Myanmar and Ukraine. She has also worked on short-term to midterm assignments on election operations, civic and voter education, and ending violence against women in elections, including for the United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women in Sierra Leone, United Nations Development Programme in Moldova and IFES programs in Cambodia, the Dominican Republic, Nepal and Timor-Leste.

How to protect gender equality in elections during COVID-19

As has been documented by rights organizations, activists and feminists, the COVID-19 pandemic is gendered in its impact. Many countries have highlighted sharp increases in domestic violence after quarantine measures were put into place. Women who now have increased child care responsibilities after school closures may be less able to continue working. In many countries, women make up the majority of health care workers, placing them at heightened risk of infection. And women who face compounding discrimination due to race or class are often the most negatively impacted.

National or global disasters often inflame and exacerbate existing inequalities. A crisis such as the COVID-19 pandemic can disproportionately impact those who already face discrimination, have less access to resources or face violence in the home. As has been documented by rights organizations, activists and feminists, the COVID-19 pandemic is gendered in its impact. While there are a number of high-profile women receiving global recognition for their leadership during this crisis, women – in most contexts – continue to be largely left out of decision-making processes. Many countries have highlighted sharp increases in domestic violence after quarantine measures were put into place. Women who now have increased child care responsibilities after school closures may be less able to continue working. In many countries, women make up the majority of health care workers, placing them at heightened risk of infection. And women who face compounding discrimination due to race or class are often the most negatively impacted.

Посадові особи органів управління виборами, особи, які приймають рішення, та законодавчі органи повинні знати про те, яким чином зростання нерівності впливає на цілісність та інклюзивність виборчого процесу. Під час кризи важливо забезпечити, аби питання гендерної рівності були відображені у законодавстві, прийнятті рішень, операційному плануванні та плануванні питань, які стосуються забезпечення безпеки, проведення кампаній, спостереження, навчальних програм для посадових осіб, відповідальних за проведення виборів, а також у підтримці громадянського суспільства протягом усього виборчого циклу.

Зацікавлені у виборах сторони можуть вжити наступні пом'якшувальні заходи для гарантії того, що гендер не слугує перешкодою для реалізації виборчих та політичних прав під час пандемії COVID-19.

В Україні IFES спільно із Центральною виборчою комісією проводить віртуальні семінари для політичних партій щодо гендерних механізмів та політичної участі у партнерстві з Національним демократичним інститутом (NDI) та Міжнародним республіканським інститутом (IRI) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), британської допомоги від уряду Великої Британії та Міністерства міжнародних справ Канади.

Реєстрація виборців

- Під час активних процесів реєстрації виборців органи управління виборами повинні збирати та аналізувати дані, дезагреговані за ознакою статі та гендерної приналежності. Якщо протягом періоду реєстрації виборців є значно менше зареєстрованих виборців певного гендеру, слід проводити роботу з громадськістю – у тісних консультаціях та координації з посадовими особами у сфері охорони здоров'я – для забезпечення того, щоб виборці знали про реєстрацію та мали змогу отримати безпечний доступ до цього процесу.

- Для пасивних процесів реєстрації виборців, коли реєстрація виборців автоматично оновлюється урядом або органами адміністрування виборами (ОАВ), ОАВ повинні взяти до уваги причини, через які дані про виборців не можуть бути успішно оновлені

автоматично або потребують подальших доповнень з боку виборця. Наприклад, у низці випадків жінки змінюють своє прізвище після одруження; органи адміністрування виборами повинні гарантувати, що у випадку необхідності оновлення інформації виборцем після зміни прізвища, процес можливо провести безпечно з якомога меншим особистим контактом.

Освіта виборців:

- Ті, хто проводять просвітницьку роботу з виборцями, повинні оцінити, чи охоплюють їхні зусилля під час пандемії усі гендери. Наприклад, якщо попередня освіта виборців, орієнтована на жінок, проходила у місцях масового скупчення (на ринках, базарах тощо) і наразі є неможливою, необхідно забезпечити, щоб інші зусилля були спрямовані на жінок. Це можуть бути радіопередачі, що транслюються у ті часові проміжки, коли є велика кількість жінок-слухачок. Важливо розуміти, як жінки отримують доступ до інформації під час пандемії, та цілеспрямовано проводити просвітницьку роботу для забезпечення рівного доступу до такої інформації.

- Органи адміністрування виборами повинні консультуватися з жіночими організаціями щодо того, як ефективно орієнтуватися на жінок-виборців у період карантину. Необхідно враховувати, що в деяких країнах є дані про те, що жінки є більш свідомими в питаннях гігієни, і відповідно, вони можуть утримуватися від голосування на виборчих дільницях з міркувань безпеки. Консультації з жіночими організаціями допоможуть органам адміністрування виборами у розробці та поширенні доречних повідомлень та заходів під час пандемії.

- У повідомленнях, які стосуються освіти виборців, варто продовжувати наголошувати на важливості участі жінок у виборчому процесі. Оскільки у період пандемії людей заохочують залишатися вдома, це може слугувати для чоловіків у домогосподарствах виправданням для заборони жінкам брати участь у політиці. Кампанії з освіти виборців можуть бути орієнтовані на представників/-ць усіх гендерів. При цьому необхідно зазначити, що, хоча ніхто не змушений йти на вибори, всі особи мають право брати в них участь.

Фото: Роман Шаламов

Election management officials, decision-makers and legislators must be aware of how these heightened inequalities impact the integrity and inclusiveness of an electoral process. During a crisis, it becomes even more critical to ensure that gender equality considerations are reflected in legislation, decision-making, operational and security planning, campaigning, observation, training programs for election officials, and support to civil society throughout the electoral cycle.

Electoral stakeholders could take the following mitigating measures to ensure that gender does not serve as a barrier to electoral and political rights during the COVID-19 pandemic.

In Ukraine, IFES is working with the election commission to hold virtual seminars for political parties on gender quotas and women's participation, in partnership with the National Democratic Institute and International Republican Institute through support from the United States Agency for International Development, UK aid and Global Affairs Canada.

Voter Registration

- During active voter registration processes, election management bodies (EMBs) should collect and analyze gender-disaggregated data. If, during the voter registration period, there are significantly fewer

registered voters of a certain gender, community outreach should take place – in close consultation and coordination with health officials – to ensure that voters are aware of registration and can safely access this process.

- For passive voter registration processes when voter registration is automatically updated by the government or EMB, the EMB should take note of reasons why voter data may not be successfully automatically updated or will need further amendment by the voter. For example, in a number of contexts, women change their name after marriage; EMBs should ensure that if an update by a voter is necessary after a name change, that this update can be done safely with as little in-person contact as possible.

Voter Education

- Those conducting voter education should assess if efforts during the pandemic reach all genders. For example, if previous voter education targeting women took place in markets and is no longer possible, ensure that other efforts target women, such as radio broadcasts on channels and at times when there are a high number of women listeners. It is important to understand how women access information during the pandemic and target voter education to ensure they have equal access to that information.

Жінки-кандидатки та обрані посадові особи

- Регулятивні органи політичного фінансування повинні забезпечити ефективний нагляд і прозорість політичного фінансування в онлайн-режимі та в соціальних мережах. Оскільки жінки, як правило, мають менший доступ до ресурсів для проведення передвиборних кампаній, зловживання у сфері політичного фінансування часто ще більше перекошують поле для гри на користь чоловіків. Витрати на онлайн-кампанії часто приховуються і не розголошуються. У зв'язку з COVID-19 органи адміністрування виборів повинні бути готові до того, що онлайн-кампанії стануть більш поширеними.

- Жінки – особливо кандидатки – часто стають мішенню для проявів насильства онлайн та ненависницьких висловлювань. Оскільки під час пандемії Інтернет, імовірно, відіграє більш помітну роль, посадові особи, відповідальні за проведення виборів, і зацікавлені сторони повинні забезпечити наявність механізмів для боротьби з ненависницькими висловлюваннями та онлайн-проявами гендерно-зумовленого насильства.

- У міру просування кампаній у площину онлайн, жінки-кандидатки, які, швидше за все, мають менше досвіду та ресурсів для проведення кампаній, повинні отримувати інформацію та підтримку щодо ефективного проведення кампаній за допомогою онлайн-платформ та інформаційно-просвітницької роботи. Тренінги з лідерства та ресурсів для жінок-кандидаток набувають ще більшого значення в умовах, коли через кризу виборці можуть ще більш неохоче голосувати за жінок.

- Жінки, які займають виборні посади, особливо на місцевому рівні, можуть відігравати ключову роль у відстоюванні потреб жінок. Необхідно надавати допомогу жінкам, які займають виборні посади, у питаннях ефективної адвокації потреб жінок-виборців у зв'язку з пандемією.

Управління виборчими процесами

- За будь-яких умов органи управління виборами повинні вживати запобіжних (превентивних), рішучих заходів щодо зменшення ризику для здоров'я та безпеки працівників/-ць виборчих дільниць та виборців, враховуючи унікальні потреби жінок-працівниць. Це особливо важливо в умовах, коли більшість працівників виборчих дільниць – жінки. Органи управління виборами повинні переконатися у тому, що засоби індивідуального захисту – наприклад, рукавички та маски – належним чином підходять жінкам, оскільки багато з них призначені для чоловіків. В умовах конкретних країн для органів управління виборів важливо створити окремий санвузол для жінок або визначити певний час для жінок-виборців.

- Якщо тренінги для посадових осіб, які відповідають за проведення виборів, проходять в онлайн-режимі, у такому випадку слід враховувати питання гендерного розриву в доступі до Інтернету та технологій. У багатьох умовах жінки мають менший доступ до технологій, тому віртуальні навчальні програми можуть виключати жінок із участі в політичному житті.

- Під час карантину органи управління виборами повинні оцінити варіанти догляду за дітьми як для працівників виборчих дільниць, так і для виборців. Інструкції повинні бути чіткими щодо того, як безпечно привести дітей на виборчу дільницю, якщо виборець не може знайти альтернативний варіант, і виборцям з дітьми слід надавати пріоритет у чергах. Аналогічним чином керівники органів управління виборами повинні розглянути питання про те, як саме можна надати підтримку працівникам, які не можуть забезпечити догляд за дитиною у той час, поки вони працюють на виборчих дільницях.

- У випадку розширення способів голосування шляхом запровадження голосування поштою, заочного голосування або голосування за довіреністю, цей процес повинен супроводжуватися наданням чітких інструкцій для виборців та зусиллями з підвищення обізнаності щодо протидії сімейному голосуванню, запобіганню залякуванням та інформування виборців, що право голосу може бути реалізоване лише шляхом таємного і особистого волевиявлення.

- EMBs should consult women's organizations on how to target women voters effectively during quarantine periods. Election management should also be aware that, in some countries, there is evidence that women are more hygiene-conscious and, therefore, may be less likely to vote in person. Consultations with women's organizations will help EMBs to design and carry out appropriate messaging and responses.

Фото: Роман Шаламов

- Voter education messages should continue to emphasize the importance of women's participation in the electoral process. Pandemics – when individuals are encouraged to stay home – could provide an excuse for male household members to prohibit women relatives from participating in politics. Voter education campaigns could target all genders noting that, while no one is forced to go to the polls, all individuals have the right to participate.

Women Candidates and Elected Officials

- Political finance regulators should ensure that there is effective oversight and transparency of political finance online and in social media. As women generally have less access to resources for campaigning, political finance abuses often further skew the playing field toward men. Online campaign costs are, in many cases, hidden and not disclosed. With COVID-19, EMBs bodies should be prepared for online campaigns to be more prevalent.

- Women – particularly candidates – are often targeted with online abuse and hate speech. With the internet likely playing a more visible role during a pandemic, election management officials and stakeholders should ensure that there are mechanisms in place to counter hate speech and gender-based online violence.

- As campaigns move online, women candidates, who are more likely to have less campaign experience and resources, should be provided with information and assistance on how to effectively campaign using online platforms and outreach. Leadership training and resources for women candidates become even more important in contexts where, due to crisis, voters may be even more reluctant to vote for women.

- Women elected officials, especially at the local level, can play a key role in advocating for women's needs. Assistance should be provided to women elected officials on how to effectively advocate for the unique needs of their women constituents in relation to the pandemic.

Electoral Operations

- In all contexts, election management must take preventative, decisive measures to mitigate the health and safety risks for polling station workers and voters, keeping in mind women poll workers' unique needs. This is especially important in contexts where the majority of poll workers are women. EMBs need to make sure that personal protective equipment – e.g., gloves and masks – properly fit women, as many are designed for male bodies. In specific country contexts, it is important for EMBs to establish separate bathroom facilities for women or allot specific times for women voters.

- If training for election officials is moving online, consideration should be given to the gender gap in access to the internet and technology. In many contexts, women have less access to technology, so virtual training programs could exclude women.

- During quarantine, EMBs should assess child care options for both poll workers and voters. Guidance should be clear in terms of how to safely bring children into the polling station if a voter cannot find an alternative, and voters with children should be given priority in queues. Similarly, election administrators should consider how to support poll workers who are unable to procure child care while they are working.

- If postal, absentee or proxy voting is expanded, this should be coupled with clear guidance to voters and awareness-raising efforts to counter family voting, discourage intimidation and clearly promote voting as a secret, individual right.

Електронні

технології на виборах

Історія та сучасність

Ведучий рубрики "Виборча просвіта" **Євгеній КРИКОПОЛО**, заступник директора Центру управління навчанням учасників виборчих процесів при Центральній виборчій комісії, підготував огляд досвіду застосування електронних технологій на виборах в різних країнах світу.

Суспільства дедалі більше використовують технології фактично у всіх сферах життєдіяльності, адже в сучасному світі різноманітні процеси активно переводяться у цифровий формат. І вибори не є винятком. Хоча традиційне заповнення виборчих бюлетенів та їхній підрахунок вручну досі залишається найбільш поширеним в усьому світі способом голосування, комп'ютерні та інші технології стали незамінними засобами для забезпечення виборчого процесу.

Зі стрімким розвитком технологій і зростанням кількості електронних операцій, все частіше постає питання, коли вибори остаточно набудуть ознак цифрової епохи.

ЯКІ ІСНУЮТЬ ВИДИ ТЕХНОЛОГІЙ НА ВИБОРАХ?

Термінологія, що використовується для описання технологій голосування та підрахунку голосів, не є строго визначеною; однакові фрази, такі як «е-голосування», непослідовно використовуються різними організаціями та експертами. У ширшому та конкретнішому сенсі термін «електронне голосування» визначається як використання електронних засобів для проставлення позначки у виборчому бюлетені. Інтернет-голосування є формою електронного голосування і пов'язане з поданням бюлетеня через Інтернет.

Є різні типи систем електронного голосування та підрахунку голосів, які розвинулись із механічних пристроїв для голосування початку ХХ століття.

Найчастіше використовуються такі типи електронних технологій:

- **Система прямої фіксації електронного голосування (DRE)** вимагає від виборця вказати, як він голосує: безпосередньо в електронному пристрої, використовуючи сенсорний екран, натиску кнопки чи в інший подібний спосіб. Голос зберігається в електронній формі у замінюваному компоненті пам'яті пристрою. Хоч у більшості DRE-систем паперові бюлетені не використовуються, нещодавні

занепокоєння щодо надійності та безпеки пристроїв підштовхнули до розробки методу забезпечення зворотного зв'язку з виборцем. Верифікований виборцем паперовий аудиторський слід (VVPAT) дає змогу виборцям перевірити, чи коректно подано їхній голос, виявити можливі фальсифікації чи некоректну роботу, а також є способом перевірки збережених електронних результатів. Деякі DRE-системи безпосередньо пов'язані з публічною мережею, і дані про подані голоси автоматично передаються на центральний сервер;

- **Пристрій для маркування виборчого бюлетеня** використовується виборцями для фіксації голосу на фізичному бюлетені, зазвичай у формі невеликої квитанції зі штрих-кодом або без нього;

- **Пристрій для сканування виборчого бюлетеня** використовується для сканування квитанції до опускання її в стандартну виборчу скриньку. Заповнені вручну бюлетені також можуть бути проскановані наприкінці голосування для прискорення процесу підрахунку голосів;

- **Інтернет-голосування** передбачає авторизацію на вебсайті через комп'ютер або мобільний пристрій з доступом до Інтернету.

Ще задовго до розвитку електронних технологій запроваджувались різні механізми для поліпшення процесу голосування та підрахунку голосів.

Виборчі технології мають несподівано довгу історію.

Щоб знизити фактор махінацій, у США стали розробляти спеціальні машини для реєстрації і підрахунку голосів, а також обліку кількості виборців.

Винайдена близько 1880 року в штаті Коннектикут скринька для голосування Асте була покликана запобігати шахрайству. Вона була оснащена табулятором, що активується важільним механізмом, який впускає бюлетень у скриньку. Таким чином надавала можливість вести точний підрахунок виборців, що вже проголосували.

Через зростання довжини бюлетеня та його складність запроваджували автомати для голосування.

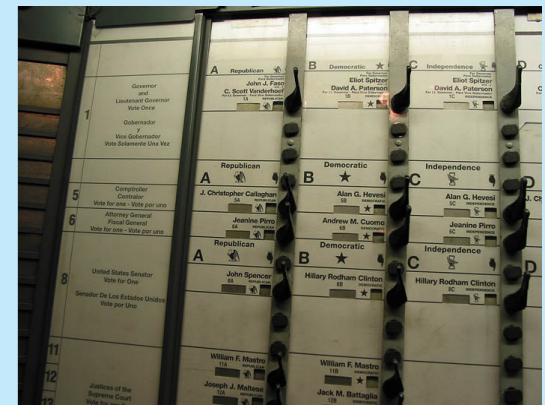
Механічна машина для голосування вперше була використана на виборах 1892 року. Тоді ж голосування за допомогою такої машини було

узаконено в штаті Нью-Йорк, а потім і в інших штатах.

Це був перший механізм, який за допомогою важеля закривав виборця ширмою для таємного голосування та одночасно розблоковував важелі для голосування.

Результат голосування, а також кількість тих, хто проголосував, реєструвалися механічним лічильником. Після закінчення голосування члени лічильної комісії знімали показання з кожної машини.

У деяких виборчих округах США важливими машинами користувалися до недавнього часу і в нашому столітті.

СИСТЕМА ПРЯМОЇ ФІКСАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ (DRE)

Необхідність прискорення процесу підрахунку голосів привела до широкого використання електронних пристроїв у виборчому процесі.

У 1975 р. на виборах у штаті Іллінойс вперше були використані кнопкові апарати з прямим електронним записом. Сьогодні подібні апарати широко використовуються в Бразилії та Індії.

Бразилія використовує обладнання DRE з 1989 року. Оновлена версія бразильської системи голосування була успішно використана на президентських виборах у 2010 році.

Іншим різновидом апаратів з прямим записом є сенсорні пристрої для голосування. Від початку XXI ст. в багатьох країнах стали проводитися експерименти з голосування за допомогою подібних пристроїв. Найбільшого

поширення вони отримали у Венесуелі, де на референдумі 2004 року і президентських виборах 2006 року використовувалися практично на всіх виборчих дільницях.

Система DRE успішно використовувалася на всіх наступних венесуельських виборах.

Пристрій для голосування, крім сенсорного екрану, включає в себе також принтер бюлетенів («чеків»), які слід опускати у виборчу скриньку. Підрахунок голосів на виборчих дільницях виконується як автоматично, так і «по-старому» – підрахунком паперових бюлетенів.

Сьогодні система DRE використовується у 16 країнах світу, серед яких: Індія, Іран, Бразилія, Перу, Намібія, Болгарія.

ПРИСТРІЙ ДЛЯ МАРКУВАННЯ ВИБОРЧОГО БЮЛЕТЕНЯ

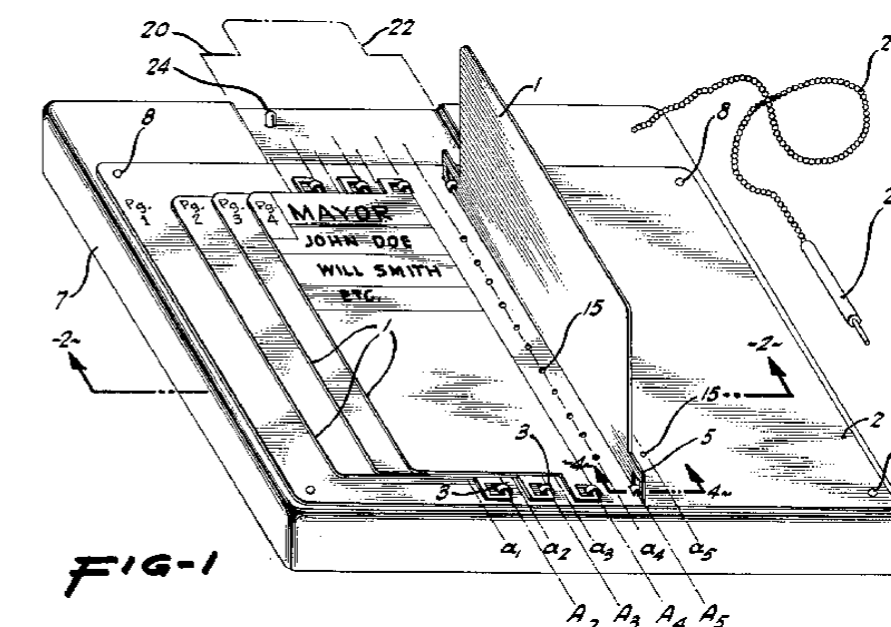
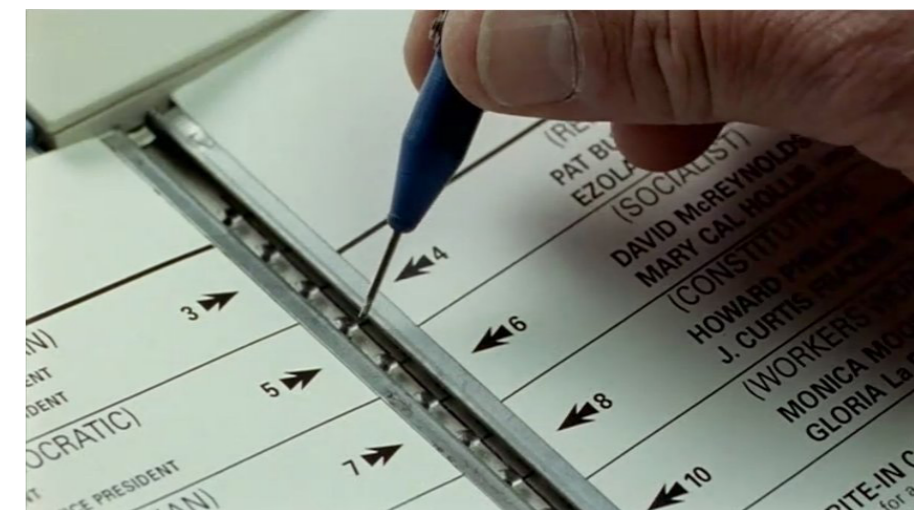
Технології маркування виборчого бюлетеня з'явилися у 1960-х роках з системами перфокарт.

У перших таких системах замість бюлетеня використовувалися перфокарти (англ. Punchcard). Виборцю замість позначення свого вибору ручкою або маркером необхідно було зробити отвір в бюлетені, а заодно і на перфокарті, що підкладалася під нього.

В отвір зверху (20-22) вставлялася перфокарта, після чого в бюлетені за допомогою дигоколу (25) робився отвір у чорному кружку навпроти обраного виборцем кандидата (15). Відмічені таким чином перфокарти опускалися до виборчої скриньки для подальшої автоматичної обробки спеціалізованими сканерами.

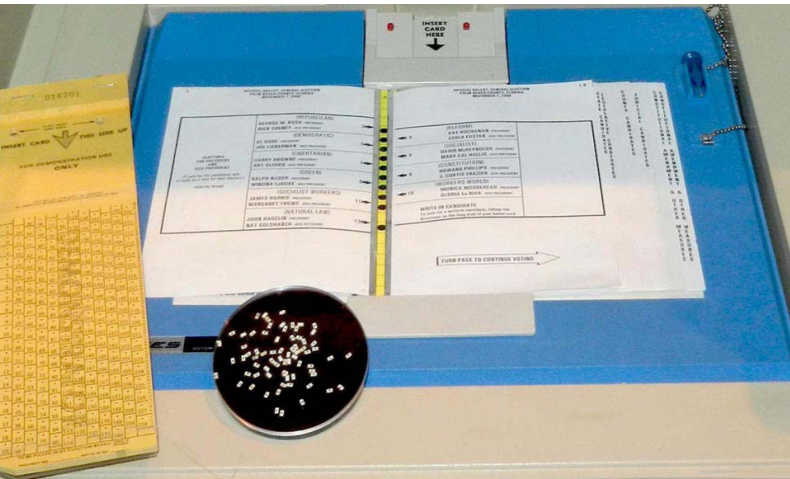
Сьогодні пристрій для маркування виборчого бюлетеня допомагає виборцям у заповненні бюлетеня, який потім сканується або рахується вручну. Утім, не кожен виборець може позначити паперові бюлетені ручкою або олівцем, зокрема виборці з інвалідністю.

Типові пристрої для маркування включають сенсорний екран і різноманітні допоміжні пристрої з урахуванням потреб виборців з інвалідністю (пульти, навушники).

Сама назва пристрою говорить про те, що він лише маркує голоси виборців, але, на відміну від системи DRE, не зберігає та не підраховує їх.

Перевагою маркування порівняно з традиційним заповненням бюлетеня є те, що виборець може змінити свій вибір безліч разів перед тим, як роздрукувати бюлетень з остаточним вибором.

Один із таких пристроїв для маркування виборчого бюлетеня «Votomatic» використовувався для голосування на виборах президента США в штаті Флорида.

Електронний пристрій для маркування, ExpressVote. Після маркування роздруковує бюлетень у вигляді чека, що містить інформацію про зроблений вибір буквами та у вигляді штрих-коду.

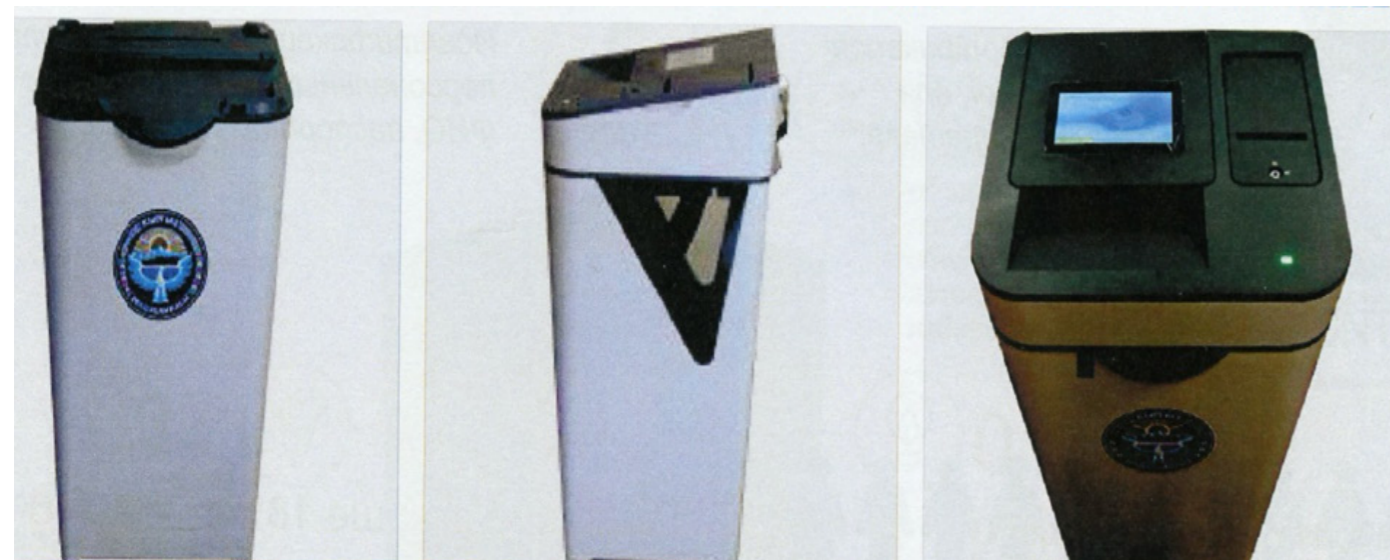
ПРИСТРІЙ ДЛЯ СКАНУВАННЯ ВИБОРЧОГО БЮЛЕТЕНЯ

Практично одночасно з перфокартними системами стали застосовуватися сканери для автоматичної обробки традиційних паперових бюлетенів. Вперше подібні пристрої були використані на

виборчих дільницях у 1962 році в окрузі Керн (штат Каліфорнія, США).

Киргизстан сьогодні є однією із країн, яка використовує спеціальні скриньки зі сканерами для автоматичної обробки

паперових бюлетенів. Крім того, технології сканування для автоматичного підрахунку голосів застосовуються у дев'яти країнах світу, серед яких Гондурас, Еквадор та Ірак.

ІНТЕРНЕТ-ГОЛОСУВАННЯ

Вперше інтернет-голосування було випробуване як пілотний проєкт у деяких штатах під час проведення обов'язкових виборів 2000 року в США, аби виборці за кордоном могли також проголосувати. Відтоді приблизно з десятком країн експериментували із застосуванням цієї технології.

У 2005 році Естонія стала першою країною, яка запровадила інтернет-голосування на загальнонаціональних виборах.

Впровадження електронної системи голосування здійснювалося поступово: зберігалася ще й традиційне ("звичайне") голосування, із встановленням відповідних строків для такого голосування для тих, хто бажає ним користуватися. У 2002 році Естонія законодавчо ввела електронний підпис та цифрові посвідчення особи – ID-картки, споряджені кодом і мікрочіпом, що містить візуальні дані на картці, а також двома цифровими сертифікатами, призначеними для перевірки особи власника картки та надання цифрових підписів. На сьогодні більшість потенційних виборців мають ID-картки.

Естонія нині залишається єдиною країною світу, що використовує інтернет-голосування під час проведення загальнодержавних виборів. Ще кілька країн дозволяють онлайн-голосування у певних територіальних округах або для певних категорій виборців (Вірменія, Австралія, Канада,

Панама, Швейцарія та США). Деякі країни провели географічно обмежені пілотні випробування, після яких взагалі відмовилися від ідеї застосування інтернет-голосування (Велика Британія і Норвегія).

Низка інших країн спочатку прийняли програми впровадження інтернет-голосування, а згодом вирішили їх згорнути (Індія, Франція, Нідерланди та Іспанія).

Успішні приклади впровадження такої технології показали, що вона радше потребує вже наявної потужної інфраструктури, яка стала звичним для громадян способом доступу до державних послуг, як в Естонії, аніж створення спеціальної нової платформи для інтернет-голосування.

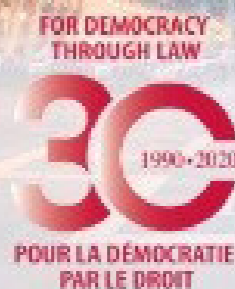
У більшості країн, які запровадили інтернет-голосування або провели його пілотні дослідження, спостерігається загальна тенденція – не робити такий спосіб голосування обов'язковим,

а дозволити також паперові бюлетені як альтернативу інтернет-голосуванню.

Впровадження будь-якої нової технології є виправданим лише у разі наявної проблеми, що потребує нестандартного способу розв'язання. Багато країн відмовилися від інтернет-голосування, а ще більше і від електронного голосування в різних його формах, з міркувань безпеки та задля збереження суспільної довіри до виборів.

Отже, очевидно, що для успішної реалізації нової системи голосування необхідний час для підготовки. Органи адміністрування виборів повинні брати участь у ретельному плануванні та вдумливому впровадженні нових систем голосування шляхом застосування моделювання окремих етапів виборчого процесу та проведення експериментальних виборів. Це сприятиме формуванню суспільної довіри до нової системи голосування.

10 травня 1990 року вісімнадцять послів держав-членів Ради Європи ухвалили рішення про створення Європейської Комісії за демократію через право, більш відомої як Венеціанська Комісія. У той час це бачилося лише як створення додаткового технічного консультативного органу, але згодом виявилася найважливішою подією для розвитку верховенства права та демократії як в Європі, так і за її межами.

30-річчя ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ

З нагоди річниці утворення дорадчого органу Ради Європи з питань конституційного права, котрий надає висновки про відповідність проєктів законодавчих актів європейським стандартам та цінностям, із заявою виступив голова Венеціанської комісії Джанні Букіккіо. У ній, зокрема, йдеться про таке.

“За тридцять років свого існування Венеціанська комісія:

- ☑ відіграла важливу роль у підготовці конституцій нових демократичних держав Центральної та Східної Європи, забезпечивши їх відповідність міжнародним стандартам;
- ☑ супроводжувала проведення конституційних і законодавчих реформ у цих та цілій низці інших держав;
- ☑ набула статусу основного експерта

з розробки міжнародних стандартів у сфері верховенства права, демократії та дотримання прав людини;

- ☑ здобула велику довіру в багатьох суспільствах, і її підтримка вкрай важлива для суспільної довіри до реформ;
- ☑ надала допомогу значній кількості держав у виконанні вимог, пов'язаних із членством у Раді Європи та Європейському Союзу;
- ☑ сприяла започаткуванню конституційних судів у багатьох державах і створила міжнародну мережу конституційних судів, що налічує в своєму складі 117 судів;
- ☑ провела експертизу значної кількості нормативно-правових актів з тим, щоб забезпечити їх відповідність міжнародним стандартам і, зокрема, положенням Європейської конвенції з прав людини;

☑ розробила стандарти проведення демократичних виборів і сприяла проведенню реформ виборчої системи;

☑ була партнером країн Південного Середземномор'я і Центральної Азії в проведенні конституційних і правових реформ;

☑ розширила свій склад до 62 держав, ставши, таким чином, майданчиком для глобального діалогу з конституційних питань.

– Незважаючи на перераховані досягнення, наголосив пан Букіккіо, – багато проблем залишаються невирішеними, а поточна криза, викликана пандемією COVID-19, нагадує нам про те, що прогрес ніколи не буває незворотнім. Ми зобов'язані уберегти плюралістичну демократію, не допустивши її переродження в авторитарний режим, при якому все дістається переможцю.

Сьогодні Комісія необхідна, як ніколи, для того щоб захищати і просувати спільно з органами Ради Європи та Євросоюзу:

- ☑ повагу до принципу верховенства права і, зокрема, незалежності судової системи;
- ☑ систему стримувань і противаг у рамках діючої демократичної системи;
- ☑ вільні і чесні вибори;
- ☑ дотримання прав людини, в тому числі у надзвичайних ситуаціях”.

Україна набула статусу повноправного члена у Венеціанській комісії Ради Європи після набрання чинності 7 грудня 1996 року Законом України “Про приєднання України до Часткової Угоди про Європейську Комісію “За демократію через право”. Утім, співпраця Венеціанської комісії з Україною розпочалася раніше, після подання Україною 14 липня 1992 року заявки на вступ до Ради Європи.

За ці роки документи Венеціанської комісії загальноєвропейського спрямування та її висновки стосовно України стали не лише предметом посилань у наукових дослідженнях вітчизняних правознавців, але часто є підставою для відповідних пошуків нормативних розв'язань актуальних проблем у законодавчій діяльності Верховної Ради України та застосовуються як важливі аргументи при формуванні правових позицій Конституційного Суду України та інших органів судової влади. Документи Венеціанської комісії є вираженням європейського конституційного і, особливо, виборчого доробку – концентрованого узагальнення багаторічного розвитку європейської демократії, її основних цінностей та традицій, що викристалізувалися як спільний досвід багатьох держав.

Європейська комісія за демократію через право розгляне проєкт закону про всеукраїнський референдум: 13 травня 2020 року Голова Верховної Ради України направив до Венеціанської комісії запит щодо відповідності європейським стандартам проєкту Закону України “Про всеукраїнський референдум”.

